

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนหนองพอกวิทยายน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังนี้

1. แนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
 - 1.1 ความหมายและความสำคัญของบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน
 - 1.3 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน
 - 1.4 ขอบเขตของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงยุทธศาสตร์
 - 2.1 ความหมายของยุทธศาสตร์
 - 2.2 ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดี
 - 2.3 ระดับยุทธศาสตร์
 - 2.4 กระบวนการจัดการยุทธศาสตร์
 - 2.5 การวางแผนยุทธศาสตร์
 - 2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายกับยุทธศาสตร์
3. การบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 3.1 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 3.2 ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม,
 - 3.3 รูปแบบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 3.4 ข้อจำกัดและอุปสรรคของการบริหารแบบมีส่วนร่วม
4. บริบทของโรงเรียนหนองพอกวิทยายน
 - 4.1 ประวัติโรงเรียนหนองพอกวิทยายน
 - 4.2 ข้อมูลด้านอาคารสถานที่

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

1. ความหมายและความสำคัญของบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 37) ได้ให้

ความหมายของสภาพแวดล้อม ไว้ว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง สรรพสิ่ง ข้อกำหนด กฎเกณฑ์และ กิจกรรมทั้งหลายที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออกได้ เป็น 2 หมวดใหญ่ ๆ คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ดิน น้ำ อากาศ

ทรัพยากร

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ชุมชนเมือง สิ่งก่อสร้างโบราณสถาน

ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (2543 : 38) ได้ให้ความหมายของ

สภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง สภาพที่บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้นอกห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2545 : 37) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อม ไว้ว่า หมายถึง สภาพสภาวะ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ที่มีความอยู่ตามธรรมชาติหรืออาจเป็นสิ่งที่ถูกจัดทำสร้างขึ้นอาจเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต เป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้หรือเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้อยู่ในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียน ซึ่งมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพในการเรียนของผู้เรียนและได้ชี้แจงเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมของผู้เรียนจะเป็นอย่างไรนั้น เกี่ยวข้องหรือได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีที่เหมาะสมกับวัยและระดับของผู้เรียนจะเป็นสิ่งที่มีความพึงพอใจในการเรียน ทำให้เกิดสมาธิและปัญญา

สุทธิวรรณ ดันตริจนาวงศ์ (2546 : 267) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเราที่เป็นสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งที่มองเห็นได้และมองเห็นไม่ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลในการดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน

ซีซพล ทรงสุนทรวงศ์ (2548 : 10) กล่าวว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วย สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

กิตติภูมิ มีประดิษฐ์ (2549 : 72) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อม ว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งที่เกิดขึ้นเองและมนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเห็นได้หรือไม่ สามารถเห็นได้ไม่ว่าจะใกล้หรือไกลตัวเราก็คือเป็นสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

ลีปนันท เกตุทัต (2554 : 29) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมสถานศึกษา หมายถึง ลักษณะต่าง ๆ อันได้แก่ สภาพการบริการ บรรยากาศในการเรียนการสอนพฤติกรรม ความสัมพันธ์กับเพื่อนบริเวณอาคารสถานที่และการบริการภายในสถานศึกษา

จากความหมายของสภาพแวดล้อมข้างต้น สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้าง มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตมนุษย์ มีทั้งสิ่งแวดล้อมมีชีวิต (Biotic Components) กับสิ่งที่ไม่มีชีวิต (Abiotic Components) และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม (Physical) กับนามธรรม (Abstract) ซึ่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น ย่อมต้องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้ ผสมผสานกันทั้งหมด

1.1 ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

การบริหารงานในโรงเรียนนั้นมีงานสำคัญยิ่งอีกงานหนึ่งก็คือ งานอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เพราะการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีภายในโรงเรียนนั้นจะช่วยส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และพัฒนานักเรียนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อม ภายในโรงเรียนจึงมีความสำคัญ ซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ดังนี้

ทองคุณ หงษ์พันธุ์ (2540 : 35) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของสภาพแวดล้อมใน โรงเรียนว่า มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจและสังคม เนื่องจากพฤติกรรมของคนจะปรับเปลี่ยนได้ในสภาพสิ่งแวดล้อมอันพอเหมาะ ดังนั้น สภาพแวดล้อมในโรงเรียนล้วนมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อมที่ดีย่อมมีอิทธิพลต่อ พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก เป็นสิ่งจูงใจให้เด็กอยากเรียน มีผลต่อสุขภาพจิตของเด็ก เด็กจะร่าเริงแจ่มใส รู้สึกสนุกสนาน ไม่วิตกกังวลหรือเคร่งเครียด และจะนำไปสู่พัฒนาการ ทางด้านอารมณ์และจิตใจที่พึงประสงค์ มีส่วนหล่อหลอมบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ของเด็กโรงเรียนสะอาด สวยงาม มีระเบียบ เด็กจะถูกหล่อหลอมให้เป็นคนรักความสวยงาม รัก ความสะอาด รักความมีระเบียบวินัย สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีบรรยากาศของกัลยาณมิตร มี

ความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน เสียสละ ร่วมมือ แบ่งปันกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งสร้างสรรค์ให้เด็กอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

ชเนต ซ้ำเกิด (2541 : 53) กล่าวถึง ความสำคัญของการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนว่าบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีของโรงเรียนจะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิดและคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้ หากสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นไปด้วยดีแล้ว โรงเรียนจะไม่ใช่สถานที่ลบล้างความเบิกบานธรรมชาติจากตัวนักเรียน แต่จะเป็นสถานที่สร้างความสรรหาใหม่ ๆ ที่รื่นรมย์สมดังความต้องการตามวัยของนักเรียน นักเรียนจะศึกษาเล่าเรียนเต็มความรู้ความสามารถมีความรักและเข้าใจตนเอง รู้สึกชื่นชมกับความงามของโลกรอบ ๆ ตัวและสร้างสรรค์ความงามให้แก่ คนอื่น

อรพันธ์ ประสิทธิรัตน์ (2545 : 27 - 59) ได้ให้ความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับวัยและระดับของผู้เรียนจะเป็นสิ่งที่สนับสนุนทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่อยากเรียนและเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ความสำคัญของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีหลายประการได้แก่

1. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น ห้องเรียนมีความสะอาดสบาย มีอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนครบถ้วน ทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน ผู้สอนก็มีความสุขในการสอน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความราบรื่น สะดวกรวดเร็ว ตามแผนที่วางไว้

2. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สนับสนุนการเรียนรู้หลายด้านเช่น ทำให้ผู้เรียนเกิดความประทับใจ เป็นตัวกระตุ้นผู้เรียนให้มีความสนใจและเกิดแรงจูงใจในการเรียนเปลี่ยนเจตคติไปในทางที่ดีมีความพึงพอใจในการเรียนช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปัจจัยสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนก็คือความรู้สึกที่เกิดจากตัวผู้เรียน ความรู้สึกพึงพอใจ สนใจ อยากเรียนอยากรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในที่สุด ดังนั้นถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านกายภาพ จิตภาพ และทางด้านสังคมภาพแล้ว จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึดังกล่าวได้

3. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ช่วยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ให้แก่ ผู้เรียนประสบการณ์การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ตามปกติแล้วการรับรู้และการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้ปะทะสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกที่มากระตุ้นประสาทสัมผัสของผู้เรียนการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ เป็นการสร้างประสบการณ์ดังนั้นถ้าเราต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีก็ต้องจัดให้ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีก่อน แล้วสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดประสบการณ์ของผู้เรียนภายหลัง

4. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียน จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษาประการหนึ่งก็คือมุ่งให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ดีมีการแสดงออกทางกายวาจาและใจตามแบบอย่างที่ตั้งคณยอมรับกล่าวคือมีคุณธรรม และจริยธรรมที่เป็นเครื่องหมายของคนดี มีการประพฤติปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างดี การที่จะหล่อหลอมพฤติกรรมหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์นั้น ต้องใช้เวลา และอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน จึงจะสามารถกล่อมเกล่าผู้เรียนได้ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยปรับหรือโน้มน้าวพฤติกรรมของผู้เรียน โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร มีความเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันตัดสินปัญหาด้วยเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้จะค่อย ๆ แทรกซึมเข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนสะสมทีละน้อยจนในที่สุดก็จะแสดงออกในลักษณะของบุคลิกภาพรูปแบบในการรับรู้ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ของผู้เรียน

5. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีส่วนช่วยในการควบคุมชั้นเรียนให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นตัวกำหนดอาณาเขตของการเรียน ทำให้มีบรรยากาศที่แตกต่างไปจากกิจกรรมอื่น ยกตัวอย่างเช่น ลักษณะของสภาพแวดล้อมในสถานเริงรมย์ผู้เรียนเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่จัดไว้ได้อย่างเหมาะสม ก็จะรู้จักสำรวมอยู่ในระเบียบวินัยมากขึ้นโดยเฉพาะถ้ามีการจัดโต๊ะ เก้าอี้ของนักเรียนอย่างมีวัตถุประสงค์ จะช่วยให้การควบคุมชั้นเรียนมีระบบระเบียบ และง่ายสำหรับผู้สอนมากขึ้น

6. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นแหล่งทรัพยากรทางการเรียน การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นไปอย่างกว้างขวาง หลายแหล่งเห็นความสำคัญของมุมวิชาการ ศูนย์วิชาการ มุมสื่อการเรียนการสอน ทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอน สามารถใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ตลอดเวลาที่ต้องการ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลางได้อย่างดีนอกจากนี้แหล่งทรัพยากรการเรียนจะช่วยพัฒนาความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนตลอดจนเป็นการสร้างนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ไม่ยึดติดอยู่เฉพาะความรู้ที่ได้จากผู้สอน

7. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เสริมสร้างบรรยากาศในการเรียน สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะทำให้บรรยากาศในการเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความ สะดวกสบาย สงบ ปราศจากสิ่งรบกวน จะช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้หรือทำกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ อย่างตั้งใจและมีสมาธิยิ่งถ้าผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นซึ่งจัดว่าเป็นสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านจิตภาพมี

บุคลิกลักษณะที่อบอุ่น เป็นมิตร ก็จะทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์มากยิ่งขึ้น

8. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน การจัดสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ง่ายต่อการเคลื่อนไหวโยกย้าย ทำให้ผู้สอนไปถึงตัวผู้เรียนได้สะดวก ตำแหน่งของผู้สอนไม่จำเป็นต้องอยู่หน้าชั้นเสมอไปผู้สอนอาจนั่งอยู่ท่ามกลางผู้เรียนเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางสภาพแวดล้อมเช่นนี้ช่วยให้ผู้สอนมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนมากขึ้น ทำให้ได้รู้จักอุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ดีส่วนผู้เรียนจะลดความกลัว และมีความกล้ามากขึ้น กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น มีเจตคติที่ดีต่อผู้สอน

9. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะช่วยลดความเมื่อยล้า หรือความอ่อนเพลีย ทางด้านสรีระของผู้เรียนเช่นการจัดโต๊ะเก้าอี้ที่มีขนาดพอเหมาะกับร่างกายของผู้เรียนช่วยให้การนั่งสบายสามารถนั่งได้นาน ๆ โดยไม่ปวดหลัง การให้แสงสว่างในห้องเรียนที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้เรียนคลายความเมื่อยล้าของสายตา นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาด้วย

Herold (1964 : 233) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมสถานศึกษา หรือสถาบันอุดมศึกษาว่าหมายถึงระบบการศึกษา ระบบการปกครอง และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียน นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงในการพัฒนาตนเอง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทัศนคติและความสนใจ

สรุปได้ว่า การบริหารงานในโรงเรียนนั้นมีความสำคัญ คือ งานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน บรรยากาศในการจัดการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมที่ดีส่วนใหญ่จะช่วยเสริมสร้างความรู้ ความคิด คุณธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ จะก่อให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในโรงเรียน ในสถาบัน ถ้าโรงเรียนสร้างความรู้สึกลักษณะนี้ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้ ก็จะเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นการสร้างบรรยากาศและการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ดีจึงจำเป็นต้องสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ประเภทของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ธเนศ ขำเกิด (2541 : 47-51) ได้แบ่งประเภทของการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ครุภัณฑ์ และวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ

2. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอน ทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริม สนับสนุนวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด ภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา เรียนสนุก สอนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน ไม่มีบรรยากาศแห่งความน่ากลัว หวาดผวา วิตกกังวล ทุกคนอยากมาโรงเรียน

3. สภาพแวดล้อมทางการบริหารการจัดการ ได้แก่ ระบบการบริหารการจัดการภายในโรงเรียนที่ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจ

กรมวิชาการ (2545 : 20) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสามารถจัดได้ 3 ลักษณะ คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ การจัดสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียน ครุภัณฑ์ และวัสดุต่าง ๆ สิ่ง que แสดงลักษณะ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ได้แก่ ความชุ่มชื้น การถูกสุขลักษณะ ความร่มรื่นและสวยงาม ความเป็นระเบียบ และความสะอาด

2. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ได้มากที่สุดภายใต้บรรยากาศที่นักเรียนรู้ การจัดสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศดังกล่าวสามารถทำได้โดย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การให้ผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียน การสอน การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความเป็นกันเอง การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การส่งเสริมการเรียนเป็นกลุ่ม และการส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

3. สภาพแวดล้อมทางการบริหารและการจัดการ ได้แก่ การดำเนินการภายในขอบเขตของโรงเรียนเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือของบุคลากร สังเกตได้จากการดำเนินงานอย่างมีระบบลักษณะของการบริหารและการจัดการที่ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดี เริ่มจากการกำหนดนโยบายให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสภาพปัจจุบันมากำหนดเป็นนโยบายในกาแก้ปัญหาและพัฒนาางานของโรงเรียน การมอบหมายหรือสั่งการตามสายงานบังคับบัญชา ควรมีความชัดเจนและเหมาะสมกับความสามารถ มีการยกย่อง ชมเชยสร้างขวัญกำลังใจ และจัดสวัสดิการต่าง ๆ

วรรณภา อิทธิไภย์ยะ (2548 : 10) ได้แบ่งสภาพแวดล้อม ออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมด้านความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร ได้แก่ ความเป็นประชาธิปไตยในสถานศึกษาซึ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนของนักศึกษา ได้แก่ ห้องสมุด กิจกรรมด้านวิชาการการแนะแนว การติดต่อสื่อสารภายในวิทยาลัย การให้ปรึกษาแก่ด้านการเงิน และการเรียนงานปกครอง และกิจการนักศึกษา

2. สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ สถานที่ตั้ง สนามกีฬา บรรยากาศภายในห้องเรียน ที่นั่งพักผ่อนใต้ร่มไม้ สถานที่ทำงานนอกห้องเรียน โรงอาหารที่ถูกสุขลักษณะห้องสมุดที่เหมาะสม ห้องน้ำ ห้องสุขาถูกสุขลักษณะ มีการบริการถ่ายเอกสาร มีร้านวิทยาลัยมีการตกแต่งอาคารสถานที่สวยงาม มีป้ายประกาศข่าวสารที่น่าสนใจและทันสมัย มีสถานที่รักษาพยาบาลที่เหมาะสม และมีบริการโสตทัศนูปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ

3. สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับบรรยากาศด้านการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ ได้แก่ การแต่งกาย ขอบข่ายเนื้อหาวิชาที่สอน ความกระตือรือร้นในการสอน ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเทคนิคและวิธีการสอน การกระตุ้นให้นักศึกษาได้แสดงออกความสัมพันธ์กับนักศึกษา การให้คะแนน การเปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าพบ ด้านนักศึกษา ได้แก่ การแต่งกาย การเข้าชั้นเรียนการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน การค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องสมุด ความกระตือรือร้นในการเรียนการร่วมประเมินผลการสอนของอาจารย์ การละเมิดระเบียบในการสอน และความภาคภูมิใจที่มีต่อวิทยาลัย

4. สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน ได้แก่ ลักษณะกลุ่มเพื่อนความโดดเด่น การได้รับคำแนะนำในเรื่องการเรียนจากเพื่อนรุ่นพี่ การทำงานกลุ่มและเดี่ยว การปรึกษาและร่วมกันแก้ปัญหา ปัญหาในการทำงานกลุ่ม การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันเป็น กลุ่ม การใช้เวลาสังสรรค์กับเพื่อนร่วมวิทยาลัยในโอกาสต่าง ๆ

พิชยนทร์ รามสูตร (2549 : 7) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมของวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนไว้ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านอาคารสถานที่ภายในสถานศึกษา หมายถึง ห้องเรียน อาคารเรียน ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน บ้านพัก ห้องสมุด ห้องสุขา สนามกีฬา บริเวณสถานที่ที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการ ให้เกิดประสิทธิภาพตามภารกิจของวิทยาลัย

2. ด้านครู-อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา หมายถึง ผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการที่มีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิทยาลัยฯ ในด้าน

การเรียนการสอน วิจัย บริการทางวิชาการ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งครู-อาจารย์ควรมีพื้นฐานของความเป็นคนดีมีคุณธรรม และมีบทบาทเด่นในทางวิชาการ

3. ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน หมายถึง ความพร้อม ความเหมาะสม ความทันสมัยในการจัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล และกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียน

4. ด้านสื่อวัสดุ-อุปกรณ์การเรียนการสอน หมายถึง แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่รวบรวมเครื่องมือ สื่อ และเทคโนโลยีการเรียนรู้ ฐานข้อมูล และระบบการสืบค้น เพื่อฝึกให้ผู้เรียนเป็นผู้รู้ที่สมบูรณ์ คือ รู้กว้าง รู้ลึก และทันสมัยต่อความก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ ๆ ของโลก 5. ด้านการจัดสวัสดิการ หมายถึง การบริการเสริมเพิ่มเติม เพื่อนำเน้นการส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่แก่นักเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้แก่ อาหาร น้ำดื่ม น้ำใช้ การปฐมพยาบาล เวรยาม แหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมการจัดนันทนาการ การกำจัดขยะ และการจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนได้แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน ต้องจัดให้มีความเหมาะสมสวยงามตลอดจนอาคารเรียนอาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆให้มีความพร้อมอยู่เสมอ สภาพแวดล้อมทางวิชาการ คือ การจัดบรรยากาศการเรียนในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้เพราะการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนก็เป็นส่วนสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ คือ ระบบบริหารจัดการในโรงเรียนจะต้องส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานให้สำเร็จด้วยความร่วมมือร่วมใจกันและต้องบริหารทุกสิ่งทุกอย่างที่มุ่งส่งเสริมการเรียนของนักเรียนเป็นสำคัญ

1.3 หลักการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางด้านจิตใจ มีความเกี่ยวข้องผูกพันต่อชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนเป็นอย่างมาก เพราะนักเรียนต้องสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวตลอดเวลา ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องจัดสภาพแวดล้อมที่ถูกต้องลักษณะให้แก่แก่นักเรียน

รวีวรรณ ชินตระกูล (2540 :102-105) ได้เสนอแนะการจัดสภาพแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะไว้ ดังนี้

1. ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียนควรเลือกสถานที่ปลูกสร้างโรงเรียนในที่ที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนปลอดภัยสวยงามและสามารถใช้เนื้อที่ให้เป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมสันทนาการให้มากที่สุด ที่มีการสัญจรไปมาสะดวก ไม่ควรห่างไกลจากย่าน

ชุมชนเกินกว่า 2 กิโลเมตร ควรจัดให้ปลอดภัยจากอันตรายในท้องถนนหลวง โรงเรียนควรจัดให้ห่างจากสถานที่ที่มีเสียงรบกวนหรือเสียงรบกวนประจำจนเป็นเหตุรำคาญ เช่น โรงงานโม้หิน โรงงานซีเมนต์ เป็นต้น และควรตั้งให้ห่างจากแหล่งทิ้งขยะมูลฝอยและแหล่งน้ำโสโครกไม่น้อยกว่า 500 เมตร เพื่อให้พ้นจากกลิ่น ผุนละอองและแมลง ตลอดจนสัตว์ที่อาจเป็นพาหะนำโรค และก่อเหตุรำคาญ

2. อาคารเรียนและอาคารประกอบ อาคารควรสร้างอาคารเรียนให้มีขนาดพอเหมาะกับจำนวนนักเรียน ต้องคำนึงถึงภัยธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้น เช่น พายุ น้ำท่วม อาคารไม่ควรหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตก ควรหันหน้าไปทางทิศที่จะได้รับลมดี แสงแดด และฝนไม่รบกวนมากนัก

3. ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน ห้องเรียนควรมีขนาด 6x8 เมตร หรือ 7x9 เมตร ส่วนสูงของห้องเรียนจากพื้นถึงฝ้าต้องไม่น้อยกว่า 350 เซนติเมตร การจัดห้องควรให้แสงสว่างเข้าทางซ้ายและไม่มีแสงเข้ารำคาญตาทางด้านหน้าหรือหลังชั้น ห้องเรียนควรจัดให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีตะกร้าใส่ขยะทุกห้อง แพลงลบกระดานควรทำด้วยสักหลาด เวลาลบกระดานฝุ่นขอลค์จะได้ไม่ฟุ้งกระจาย และควรรักษาให้สะอาด และมีไว้ประจำกระดานขอลค์ควรทำความสะอาดแปรงทุกวัน กระดานขอลค์ควรมีรางรองผงขอลค์ที่ขอบล่างให้กว้างพอ เพื่อมิให้ฝุ่นผงขอลค์ปลิวไปตกบนพื้นห้อง หรือควรจะเป็นกระดานไวท์บอร์ด จะทำให้ไม่มีฝุ่นขอลค์ฟุ้งกระจาย

4. การระบายถ่ายเทอากาศและแสงสว่าง ถ้าการถ่ายเทอากาศไม่ดีพออากาศจะร้อนอบอ้าว เด็กจะว่งเหงาหวานอน ควรจัดให้มีช่องลมและประตูหน้าต่างให้เพียงพอ แสงสว่างที่เพียงพอในการอ่านหนังสือได้สบายตา เนื้อที่ของประตูหน้าต่างควรเป็น 1 ใน 4 ของพื้นที่ห้อง เพื่อให้ห้องเรียนมีแสงสว่างและระบายอากาศเพียงพอ ควรมีหน้าต่างต่างบั้งแสงที่เกินความพอดี บริเวณใกล้ห้องเรียน ถ้าจะปลูกต้นไม้ใหญ่ควรปลูกให้ห่างจากอาคารเรียนไม่น้อยกว่า 8 เมตร เพื่อไม่ให้บั้งแสงสว่างและขัดขวางการระบายอากาศ

5. โรงอาหาร โรงอาหารนอกจากโต๊ะและม้านั่งแล้ว ควรจัดให้มีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและใช้อ่างน้ำหรือน้ำก๊อกล้างมือ และล้างภาชนะที่ใช้ในการรับประทานอาหาร ที่รองรับเศษอาหารและขยะอาหารที่แม่ค่านำมาขายควรเป็นอาหารที่ปราศจากอันตราย เช่น อาหารไม่ใส่สี น้ำส้มสายชูควบคุมควบคุมความสะอาดอย่างใกล้ชิดทั้งผู้ปรุงขายและผู้เสิร์ฟอาหาร เป็นต้น

6. โรงครัว โรงครัวไม่ควรตั้งอยู่ใกล้อาคารเรียน ใกล้สิ่งโสโครก พื้นห้องต้องทำด้วยวัสดุที่ง่ายต่อการทำความสะอาด มีแสงสว่างพอ การระบายอากาศดีเพราะโรงครัวมีความร้อนและกลิ่นมาก คนปรุงอาหารจะต้องอยู่ในโรงครัววันละหลายชั่วโมง เตาไฟไม่

ควรบางบนพื้นราบ ควรตั้งสูงพอให้ยื่นปรุงอาหารได้ เหนือเตาไฟควรมีปล่องไฟเพื่อดูดควัน ออกไปจากโรงครัว เพราะควันส่วนหนึ่งมีก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ซึ่งเป็นพิษ จัดทำรางระบาย น้ำให้เศษอาหารไปจากโรงครัว มิฉะนั้นเศษอาหารจะบูดเน่า ส่งกลิ่นเหม็นเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ แมลงวันและเชื้อโรค มีถังใส่ขยะมูลฝอย เศษอาหาร ที่มีฝาปิดมิดชิด ไม่รั่วและมีปริมาณให้ เพียงพอกับเศษอาหารและขยะมูลฝอยวันต่อวัน มีน้ำสะอาดสำหรับปรุงอาหาร และล้างภาชนะ ให้เพียงพอ

7. สนาม ควรอยู่ทางด้านหน้าของโรงเรียน รักษาให้เรียบร้อยและปลอดภัย อยู่เสมอ คือ จะต้องเป็นพื้นที่เรียบ ปราศจากก้อนอิฐ ก้อนหิน หรือต้นไม้ มีการระบายน้ำดีไม่ เป็นฝุ่นในฤดูแล้งหรือเป็นโคลนในฤดูฝน ริมขอบสนามควรปลูกต้นไม้ใบหนาและมีกิ่งก้านสาขา มากที่พอที่จะเอาไว้กันแสงแดด มีม้านั่งและถังขยะไว้เป็นระยะ ๆ ด้านที่ติดกับถนนควรทำรั้ว กั้นหรือปลูกไม้พุ่มเป็นเขตระหว่างสนามกับถนน

8. น้ำดื่ม น้ำใช้ โรงเรียนต้องจัดน้ำสะอาดไว้ให้ดื่มและใช้อย่างพอเพียง คอย ดูแลจุดน้ำดื่มให้สะอาดอยู่เสมอ ควรติดตั้งเครื่องกรองน้ำให้มีขนาดเพียงพอที่จะดื่มได้ทัน และ ควรจะมีถังหรือบ่อเก็บที่สะอาด มีขนาดเพียงพอที่จะใช้ได้อย่างขาดแคลนภาชนะ ที่ใส่น้ำไว้ บริโภค ต้องรักษาให้สะอาดอยู่เสมอ ควรเป็นชนิดมีก๊อกไขน้ำได้ก็จะดีมาก น้ำล้างมือ อ่างล้าง มือ ควรแยกจัดไว้ต่างหาก ไม่ควรปนกับน้ำดื่มและไกลจากห้องส้วม ในโรงอาหาร อ่างล้างมือ ควรมีอย่างน้อย 1 ที่ต่อนักเรียน 50 คน

9. ส้วมและที่ปัสสาวะ โรงเรียนต้องจัดส้วมที่ถูกสุขลักษณะและสมดุลกับ จำนวนนักเรียน เพื่อถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ควรแยกส้วมนักเรียนชายและนักเรียนหญิงไว้ห่างจาก กันและคนละแห่ง ต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลรักษาความสะอาดเป็นประจำ ควรใช้น้ำระเหยใน ห้องส้วมมีถังใส่ขยะไว้ในห้องส้วม

10. การกำจัดขยะมูลฝอย การระบายน้ำและการดูแลรักษาความสะอาด สถานทั่วไป ขยะมูลฝอยส่วนใหญ่จะเป็นเศษอาหาร ส่วนประกอบอย่างอื่นมีน้อย ห้องเรียนทุก ห้องควรมีตะกร้าสำหรับใส่เศษกระดาษและมูลฝอยแห้ง ซึ่งต้องนำไปทิ้งในที่ทิ้งทุกวัน ที่ทิ้งขยะ ควรแยกเป็นส่วน ๆ และมีป้ายติด เช่น ขยะแห้ง ขยะเปียก ขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ และขยะมีพิษ เป็นต้น

11. การระบายน้ำ ได้แก่ การระบายน้ำโสโครก รวมทั้งการระบายน้ำฝนที่ขัง อยู่ตามพื้นที่ในบริเวณโรงเรียน น้ำเหล่านี้เมื่อขังอยู่นาน ๆ ก็จะทำให้เกิดการเน่าส่งกลิ่นรบกวน และ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงควรทำทางระบายน้ำโดยใช้วัสดุถาวรหรือขุดดินทำเป็นทางระบายและควร มีขนาดและความลาดให้ปริมาณของน้ำ ถ้าหากวางแนวระบายน้ำไว้หลาย ๆ ทางจะดีกว่า

ทำทางระบายน้ำทางเดียว น้ำโสโครกควรทำทางระบายลงสู่ถังหรือบ่อซึม ไม่ควรระบายไปลงแม่น้ำ

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่าการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะนั้น ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมมือกัน นับตั้งแต่ผู้บริหาร ครู นักเรียน ภารโรง พ่อครัว พ่อค้า แม่ค้าที่ขายอาหาร ผู้ปกครอง ตลอดจนชุมชน และข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง ควรจัดให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของสถานที่และต้นไม้ในบริเวณโรงเรียนด้วย เพราะนักเรียนจะได้ฝึกฝนตนเองให้รับผิดชอบ อนุรักษ์สภาพแวดล้อม และรักธรรมชาติ มีผลทำให้นักเรียนเป็นคนที่มีคุณลักษณะที่ดี เป็นคนมีคุณภาพตามที่สังคมคาดหวัง และผลที่ดีที่สุดก็คือสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนสะอาด ร่มรื่น สวยงาม เป็นที่ชื่นชมแก่ผู้พบเห็นเป็นตัวอย่างที่ดีงามต่อไป

1.4 การจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 10) ระบุว่า การจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อม มีความตระหนัก มีทักษะในการแก้ปัญหา มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมในการที่จะร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักของการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน คือ นโยบายและการวางแผน การประสานความร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุน นอกจากนี้ยังได้กำหนดนโยบายจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนจะต้องครอบคลุมสิ่งแวดล้อม 4 ด้าน คือ

1. ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อม การตระหนักในปัญหาของสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น การสังเกต การศึกษาค้นคว้า การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตัดสินใจ การแก้ปัญหาและทักษะในการสื่อความหมาย การพัฒนาเจตคติและค่านิยมต่อสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมสิ่งแวดล้อมศึกษา

2. ด้านการจัดทรัพยากรโรงเรียน หมายถึง การจัดระบบต่าง ๆ ที่ใช้ทรัพยากรเพื่อการอุปโภคบริโภค เช่น การจัดเรื่องอาหารและเครื่องดื่ม การจัดระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า การกำจัดขยะมูลฝอย การใช้พลังงานรวมถึงการติดตามควรรใช้เพื่อการประหยัดพลังงาน

3. ด้านการจัดบริเวณโรงเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในบริเวณโรงเรียนและรอบ ๆ โรงเรียนซึ่งต้องคำนึงถึงหลัก 3 ประการ คือ การพัฒนาโรงเรียนให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศน์ต้องมีแผนพัฒนาและปฏิบัติตามแผนพัฒนาโรงเรียนที่ทำไว้และต้องจัดบริเวณโรงเรียนให้สามารถใช้ประโยชน์เพื่อแหล่งเรียนรู้ได้

4. การสร้างความร่วมมือและเครือข่าย หมายถึง การจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา ทุกด้านรวมถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในกลุ่มต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น โรงเรียนต้องประสานขอความร่วมมือกับชุมชน องค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงาน ภายนอก รวมถึงการสร้างเครือข่ายจากโรงเรียนอื่น ๆ และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อ แลกเปลี่ยนข่าวสารและร่วมกันศึกษาค้นคว้าหรือร่วมกันแก้ปัญหา

1.5 ความหมายของบรรยากาศในโรงเรียน

บรรยากาศเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของชีวิตได้มีผู้ให้ความหมาย ของคำว่า “บรรยากาศ” ไว้อย่างกว้างขวางแต่ในที่นี้จะกล่าวถึงบรรยากาศของโรงเรียนเป็น ประการสำคัญซึ่งบุคคลต่างๆได้ให้ความหมายหลายท่าน ดังนี้

ประจวบ ชำนิประศาสน์ (2532 : 10) ได้กล่าวไว้ว่า บรรยากาศในโรงเรียน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวครูอาจารย์ นักเรียนรวมทั้งทุกคนที่อยู่ในโรงเรียนโดยเริ่ม ตั้งแต่ประตูรั้วโรงเรียน ทางเดิน ตัวอาคาร สวนหย่อม สนามฟุตบอล สิ่งเหล่านี้หากปล่อยปละ ละเลยขาดการดูแล ขาดการดูแลเอาใจใส่ก็ทำให้ไม่เจริญหูเจริญตาแก่ผู้พบเห็น ตรงกันข้ามหาก สิ่งเหล่านี้เรียบร้อย สวยงาม สะอาด ร่มรื่น ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมให้บรรยากาศน่าอยู่ ยิ่งขึ้น

ทองคุณ หงส์พันธ์ (2540 : 11) พบว่า บรรยากาศ หมายถึงความรู้สึกของ คนที่เกิดขึ้นเมื่อได้ปะทะสังสรรค์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งแบ่งเป็นลักษณะสำคัญได้ 3 ลักษณะ คือ

1. บรรยากาศทางกายภาพ ได้แก่ บริเวณโรงเรียนและอาคารประกอบ
2. บรรยากาศทางวิชาการ เป็นกิจกรรมทางวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ อย่าง สม่าเสมอ ทำให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้

3. บรรยากาศทางการบริหารและจัดการได้แก่ บุคลากรในโรงเรียน มี โอกาสพบปะสังสรรค์กัน ผู้บริหารและคณะครูมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวปฏิบัติ มีการพัฒนา บุคลากรอยู่ตลอดเวลา

สรุปว่า บรรยากาศในโรงเรียน คือ ส่วนหนึ่งของการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อ การเรียนรู้ การจัดบรรยากาศในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องสร้างขึ้นในโรงเรียน เพราะจะช่วย กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องจัด บรรยากาศทางกายภาพ บรรยากาศทางวิชาการ บรรยากาศทางการบริหารจัดการ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา (2542 : 1 - 4) กล่าวได้ว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน โดยการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. นักเรียนเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา โดยเห็นว่าการมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาหลังจากการประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งเป็นบุคคลส่วนใหญ่ของประเทศ การจัดการศึกษาต้องยึดนักเรียนเป็นตัวตั้ง มุ่งพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถตามหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่นตามที่หลักสูตรเปิดโอกาสไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ให้นักเรียนเป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ให้เป็นคนร่าเริง แจ่มใส มีวินัย มีความรับผิดชอบ สามารถทำงานเป็นกลุ่มเป็นหมู่คณะ มีความสามารถในการประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้ และสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2. บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียน จะมีส่วนในการส่งเสริมความคิดจิตใจและคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้ ครูอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ครูพูดได้และครูพูดไม่ได้ ครูพูดได้เป็นที่รู้จักกันดี ซึ่งได้รับการยกย่องและยอมรับกันว่ามีค่าสำคัญอย่างยิ่ง แต่ครูพูดไม่ได้มักได้รับการกล่าวถึงน้อย บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนถือว่าเป็นครูที่พูดไม่ได้เชื่อว่าโรงเรียนที่สะอาด ร่มรื่น สดชื่น สงบ แจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุ อาคารสถานที่ได้รับการดูแลมีความเป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งจะให้ครูนักเรียนได้ใช้เวลา ย่อมจะทำให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพลทำให้เป็นคนละเอียดอ่อน ใจดีแจ่มใส รักสวยรักงาม รักความสะอาด รักความสงบ เรียบง่ายและรักความร่มรื่น ถือว่าคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ตามหลักสูตรจะเกิดขึ้นในตัวนักเรียนโดยครูประเภทที่พูดไม่ได้นี้เป็นอย่างมาก จึงเป็นการสมควรที่โรงเรียนจะต้องพยายามจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ในการที่นักเรียนจะได้พัฒนาให้เต็มความรู้ความสามารถ

3. โรงเรียนที่ดีจะต้องไม่แปลกแยกจากชุมชน โรงเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา ร่วมคิดและหรือร่วมแก้ปัญหาของชุมชนและโรงเรียนควรใช้ทรัพยากรของชุมชนเพื่อการเรียนการสอนในหลายเรื่องควรใช้ชุมชนเป็นห้องเรียนและในหลายกรณีควรเชิญผู้รู้ในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนและร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนด้วย

4. การร่วมคิด ร่วมให้คำปรึกษาแนะนำ ยืนยันความถูกต้องและให้การสนับสนุนทั้งด้านความคิด ทรัพยากร ช่วยเผยแพร่ผลงาน ตลอดจนส่งเสริมให้มีสวัสดิการ จะทำให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู - อาจารย์ และนักเรียนมีขวัญและกำลังใจ อันจะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูง จึงมุ่งให้มีการนิเทศติดตามผล การสนับสนุนให้ครู ผู้บริหาร

และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และกิจการของโรงเรียนได้รับการนิเทศการสนับสนุนดูแลซึ่งกันและกันให้เต็มความสามารถ

โรงเรียนที่จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมควรคำนึงถึงการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณลักษณะ ดังนี้

1. มุ่งเน้นคุณธรรมของนักเรียนด้านความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ความรับผิดชอบ การพึ่งตนเอง และความมีวินัย โดยให้มีการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะความเป็นอยู่ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณธรรมดังกล่าว

2. มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพได้ มีรายได้ระหว่างเรียนตามสภาพเวลา กำลังและความสามารถโดยผ่านกิจกรรมการรวมกลุ่มประกอบอาชีพอิสระตามความเหมาะสม

3. มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานสำหรับนักเรียนในการพัฒนาเพื่อรองรับการศึกษาระดับสูงและเป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองในด้านที่ต้องใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสูงต่อไป

4. มุ่งส่งเสริมการดนตรี กีฬา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แนวความคิด กิจกรรม และการส่งเสริมบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ประสานกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

กรมสามัญศึกษา (2542 : 18) ได้กล่าวไว้ว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่โรงเรียนควรตระหนักและเสริมสร้างให้เกิดขึ้น เพราะโรงเรียนที่มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีจะทำให้บุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกที่พอใจ ภูมิใจ อบอุนใจ สบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของของโรงเรียนและทำงานร่วมกันอย่างเต็มที่และมีความสุข

บรรยากาศในโรงเรียนพิจารณาตามชนิดของความรู้สึก แบ่งบรรยากาศได้ 2 ชนิด คือ บรรยากาศที่ดีหรือบรรยากาศแบบเปิดและบรรยากาศที่ไม่ดีหรือบรรยากาศแบบปิด

1. บรรยากาศแบบเปิด เป็นบรรยากาศแห่งความร่วมมือ ร่วมใจ มีการให้เกียรติแก่กัน มีความเชื่อถือและความไว้วางใจมีความเกรงอกเกรงใจ มีความพึงพอใจในการทำงาน ไม่มีการขัดขวาง ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีขวัญกำลังใจที่ดีในการทำงาน จัดเป็นบรรยากาศที่พึงประสงค์

2. บรรยากาศแบบปิด เป็นบรรยากาศแบบตัวใครตัวมัน ขาดการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ขาดความเกรงใจ ขาดความร่วมมือ แต่ละคนไม่ถึงพอใจในงาน สภาพการทำงานบริการขัดขวาง ขาดความรู้สึกการเป็นเจ้าของและมีขวัญกำลังใจในการทำงานต่ำ จัดเป็นบรรยากาศที่มีพึงประสงค์ บรรยากาศของโรงเรียนเกี่ยวข้องกับความรู้สึกของครู นักเรียน รวมทั้งคนอื่น ๆ ที่มีต่อโรงเรียน โรงเรียนที่มีบรรยากาศที่ไม่ดี จะทำให้นักเรียน ตลอดจนคนทั้ง

เกี่ยวข้องเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อโรงเรียน แต่ถ้าโรงเรียนมีบรรยากาศที่ดี จะทำให้นักเรียนอยากไปโรงเรียนและคนอื่น ๆ มีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียนด้วย

ดังได้กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า บรรยากาศของโรงเรียน หมายถึง สภาพอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแล้วส่งผลถึงความรู้สึกของบุคคลนั้น หมายถึง สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะส่งผลทำให้เกิดสภาพบรรยากาศที่ดีและไม่ดี ก็คือ การจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนนั่นเอง ซึ่งเมื่อมองภาพโดยรวมแล้วเราอาจจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนเป็น 3 กลุ่ม ใหญ่ ๆ คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งที่เรามองเห็นและจับต้องได้
2. สิ่งแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ สภาพการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนกระบวนการและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้
3. สิ่งแวดล้อมด้านการบริหารการจัดการ ได้แก่ กระบวนการทางดำเนินการต่าง ๆ ของโรงเรียนในอันที่จะผลักดันภารกิจให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา (2542 : 13) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการ คือ การจัดสภาพการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน มีลักษณะที่ส่งผลให้นักเรียนได้รับรู้และประสบการณ์ตรงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและมีประโยชน์ต่อนักเรียนอย่างที่สุด โดยจัดให้เป็นสังคมของการเรียนรู้ เกิดบรรยากาศทางวิชาการที่มีชีวิตชีวาทำให้นักเรียนรู้สึกรักโรงเรียน รักครู รักเพื่อน และเกิดความรู้สึกอยากมาโรงเรียนสิ่งที่พึงใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงตามจุดประสงค์ คือ การส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางจัดการเรียนการสอนแล้วดำเนินกิจกรรมด้วยความเป็นกันเอง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกลุ่ม ช่วยกันคิดช่วยกันทำระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ช่วยให้ทุกคนมีความสุข มีความมั่นใจและตระหนักในคุณค่าของตน

กรมสามัญศึกษา (2542 : 15) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ จะมีผลต่อบรรยากาศด้านอื่น ๆ รวมถึงการทำให้บรรยากาศของโรงเรียนน่าอยู่ น่าเรียน ก่อให้เกิดความรักความผูกพัน ความหวงแหนเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ตรงแก่บุคลากร เนื่องจากสภาพของบรรยากาศเป็นสิ่งที่เราอาจจับต้องหรือมองเห็นได้โดยตรงต่อการรับรู้ของบุคคลในโรงเรียนอันนับเป็นความสำคัญและจำเป็นยิ่งที่โรงเรียนไม่ควรละเลย สิ่งที่ชี้วัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ได้แก่ ความร่มรื่น สดชื่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะดวกสบาย ปลอดภัยส่งผลให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สร้างเสริมให้มีชีวิตชีวา เหมาะสม คุ่มค่าและเกิดประโยชน์

3. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา (2542 : 8) โรงเรียนจัดเป็นองค์การทางการบริหารที่มีองค์การคล้ายคลึงกับองค์การทางการบริหารทั่วไป กล่าวคือ ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่จัดระเบียบบุคคลเช่นเดียวกับผู้บริหารองค์การอื่น ๆ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย โดยการแบ่งสรรคนหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานและความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันทำงานให้สำเร็จโดยมีความขัดแย้งน้อยที่สุด และยังทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ที่ได้รับผลงานและปฏิบัติงานนั้น ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความสามารถในการจัดระเบียบบุคคล ความสำเร็จของผู้บริหารมิใช่อยู่ที่การมีอำนาจบังคับบัญชาหรือการมีความรู้ในงานที่ทำเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญมากอีกปัจจัยหนึ่งคือ ความสามารถในการจัดการที่จะสร้างบรรยากาศการบริหารที่ดี มีลักษณะการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดการบริหารที่ดีนั้น เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย ควรให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันมากำหนดเป็นนโยบายในการแก้ปัญหาและพัฒนางานการมอบหมายงานหรือการสั่งการก็เป็นไปตามสายบังคับบัญชาอย่างเหมาะสมกับความสามารถไม่เกินกำลังมอบหมายงานแล้วติดตามดูแลช่วยเหลือ ถามไถ่ ดูแลความเหน็ดเหนื่อย ยกย่องชมเชย มีการสร้างขวัญและกำลังใจ จัดสวัสดิการให้หลาย ๆ รูปแบบ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 5) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีอยู่ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ซึ่งการที่จะให้มีผลเชิงคุณภาพต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดีและการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกฝ่าย ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทโดยตรงในการบริหารจัดการเพื่อสร้างให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย โครงสร้างและระบบบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ สนับสนุนการจัดสร้าง จัดหาและพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา จัดทำแผนพัฒนาการศึกษา จัดสรรงบประมาณ จัดทำแผนงานโครงการเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ทำข้อตกลงบริการสาธารณะให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย ใช้จ่ายเงินตามระเบียบราชการและระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนมาใช้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้

4. ขอบเขตของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน และสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพดังนี้
 ทองคุณ หงส์พันธ์ (2540 : 32) ได้กล่าวว่า บรรยากาศทางกายภาพ ได้แก่ บริเวณโรงเรียนและอาคารประกอบต่าง ๆ

ธเนศ ขำเกิด (2541 : 16) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

กรมวิชาการ (2544 : 4) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ว่าเป็น บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ค่อนข้างจะมองเห็น เป็นรูปธรรม นับตั้งแต่ก้าวเข้าสู่ประตูโรงเรียนก็สามารถมองเห็นได้ ได้แก่

1. บริเวณโรงเรียน เช่น รั้ว ถนน สนาม ต้นไม้ ดอกไม้ สวนหย่อม ที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬา สถานที่นันทนาการ สาธารณูปโภค สระน้ำ ถังขยะ เป็นต้น
2. อาคารเรียน อาคารประกอบและอาคารอื่น ๆ เช่น อาคารชั่วคราว โรงฝึกงาน โรงอาหาร หอประชุม บ้านพักครู บ้านพักภารโรง ห้องน้ำ ห้องส้วม เป็นต้น
3. ห้องเรียนและห้องประกอบอื่น ๆ เช่น ห้องผู้บริหาร ห้องพักครู ห้องแนะแนว ห้องพยาบาล ห้องทะเบียนวัดผล ห้องโสตทัศนูปกรณ์ ห้องจริยธรรม ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เป็นต้น

ประดิษฐ์ มีสุข (2547 : 4) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ หมายถึง สภาพเกี่ยวกับอาคารสถานที่ภายในวิทยาลัย เช่น ตึกเรียน โรงอาหาร หอประชุม ร้านค้า สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สภาพความสะอาด รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวิทยาลัย

วรรณภา อิทธิไธมย์ยะ (2548 : 11) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ หมายถึง สถานที่ตั้ง สนามกีฬา บรรยากาศภายในห้องเรียน ที่นั่งพักผ่อนได้ร่มไม้ สถานที่ทำงาน นอกห้องเรียน โรงอาหารที่ถูกต้องลักษณะห้องสมุดที่เหมาะสม ห้องน้ำ ห้องสุขาถูกสุขลักษณะ มีการบริการถ่ายเอกสาร มีร้านวิทยาลัยมีการตกแต่งอาคารสถานที่สวยงาม มีป้ายประกาศข่าวสารที่น่าสนใจและทันสมัย มีสถานที่รักษาพยาบาลที่เหมาะสม และมีบริการโสตทัศนูปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ

พิชเยนทร์ रामสูตร (2549 : 7) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพด้านอาคารสถานที่ภายในสถานศึกษา หมายถึง ห้องเรียน อาคารเรียนห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน บ้านพัก ห้องสมุด ห้องสุขา สนามกีฬา บริเวณสถานที่ที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการ ให้เกิดประสิทธิภาพตามภารกิจของวิทยาลัย

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ครุภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

4.2 สภาพแวดล้อมทางวิชาการ

ได้มีนักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางวิชาการไว้ดังนี้

ธนศ ขำเกิด (2541 : 17) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ว่า หมายถึง การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด ภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา เรียนสนุก สอนสนุก ครูรักเด็ก รักเพื่อน ไม่มีบรรยากาศแห่งความน่ากลัว หวาดผวา วิตกกังวล ทุกคนอยากมาโรงเรียน

กรมวิชาการ (2544 : 5) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางวิชาการ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอน ทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ประสบการณ์ให้มากที่สุดภายใต้บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา สดชื่น แจ่มใส มีความรู้สึกรักโรงเรียน รักครูรักเพื่อน เรียนสนุก

ประดิษฐ์ มีสุข (2547 : 5) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ หมายถึง สถานการณ์ที่เอื้อต่อการศึกษานักศึกษา เช่น บรรยากาศในการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน วิธีสอน ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ การวัดผล ตลอดจนบรรยากาศทางวิชาการทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

วรรณภา อิทธิไ้มยะ (2548 : 13) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางวิชาการ เกี่ยวกับบรรยากาศด้านการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ หมายถึง การแต่งกาย ขอบข่ายเนื้อหาวิชาที่สอน ความกระตือรือร้นในการสอน ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเทคนิคและวิธีการสอน การกระตุ้นให้นักศึกษาได้แสดงออกความสัมพันธ์กับนักศึกษา การให้คะแนน การเปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าพบ ด้านนักศึกษา ได้แก่ การแต่งกาย การเข้าชั้นเรียน การแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน การค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องสมุด ความกระตือรือร้นในการเรียนการร่วมประเมินผลการสอนของอาจารย์ การละเมียดระเบียบ บในการสอน และความภาคภูมิใจที่มีต่อวิทยาลัย

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพสภาพแวดล้อมทางวิชาการ หมายถึง การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางด้านวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุด

4.3. สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ

ได้มีนักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางวิชาการไว้ดังนี้

ทองคุณ หงส์พันธ์ (2540 : 33) ได้กล่าวถึง บรรยากาศทางการบริหารและการจัดการ ได้แก่ ความรู้สึกของบุคลากรในโรงเรียนที่ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน ผู้บริหารและคณะครูมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวปฏิบัติและมีการพัฒนาบุคลากรอยู่ตลอดเวลา

ธเนศ ชำเกิด (2541 : 18) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมในโรงเรียนทางด้านการบริหารการจัดการ ได้แก่ ระบบการบริหารการจัดการภายในโรงเรียนที่ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียนนั้น ต้องดำเนินการจัดให้ครบทุกด้าน และทั่วถึงโดยละเอียด เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการใช้ชีวิตของนักเรียนที่โรงเรียนและสร้างความประทับใจที่อยากจะมาโรงเรียนในสภาพที่อุดมไปด้วยความเป็นมิตร ความรู้ ความสวยงามที่สามารถเปลี่ยนความซ้ำซากในชั้นเรียนและที่บ้านได้ ความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมจะเกิดความผูกพันต่อสิ่งแวดล้อมนั้นและในที่สุดจิตสำนึกที่ดีจะเกิดตามมา

กรมวิชาการ (2544 : 6) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ หมายถึง ระบบการบริหารจัดการและการดำเนินการใด ๆ ภายในโรงเรียน ให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรอย่างเป็นระบบ มีการส่งเสริมบุคลากรให้ทำงานร่วมกันในลักษณะต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

ประดิษฐ์ มีสุข (2547 : 6) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานบริหารของวิทยาลัยรวมทั้งนโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่มีผลบังคับใช้กับนักศึกษาวิทยาลัย

วรรณภา อธิธิไมย์ยะ (2548 : 10) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร หมายถึง ความเป็นประชาธิปไตยในสถานศึกษาซึ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนของนักศึกษา ได้แก่ ห้องสมุด กิจกรรมด้านวิชาการการแนะแนว การติดต่อสื่อสารภายในวิทยาลัย การให้ปรึกษาแก่ด้านการเงิน และการเรียนงานปกครอง และกิจการนักศึกษา

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ หมายถึง ระบบการบริหารจัดการในโรงเรียนที่ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานให้สำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจกันเอื้อต่อการเรียนของนักเรียนและรวมถึงการจัดสิ่งต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงยุทธศาสตร์

1. ความหมายของยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์นอกจากจะเกี่ยวข้องและใช้ในวงการทหาร ดังที่กล่าวไปข้างต้นแล้วนั้น ยังมีนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ไว้ดังต่อไปนี้

दनัย เทียนพุมิ (2540 : 34) ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ไว้ว่า หมายถึง วิธีการออกแบบให้เหมาะสมต่อการกำหนดจุดหมายปลายทางของธุรกิจในอนาคต หรือสิ่งที่ธุรกิจต้องการจะเป็นไปในอนาคต

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2543 : 26) ให้ความหมายไว้ 3 ลักษณะ คือ

1) การตัดสินใจในเชิงธุรกิจ 2) การตอบสนองขององค์กรต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมขององค์กร และ 3) แผนกว้าง ๆ ในการบรรลุเป้าหมายขององค์กร

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 261) คำว่า ยุทธศาสตร์ (Strategy) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า “ยุทธศาสตร์” หมายถึง วิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยาและกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม

เสนาะ ตีเยาว์ (2546 : 24) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์เป็นศาสตร์และศิลป์ในการอำนวยความสะดวกกำลังทหาร อันเป็นการใช้แผนรวมและดำเนินการรบขนาดใหญ่ และในทางธุรกิจให้ ความหมายไว้ว่าหมายถึง การกำหนดและประเมินทางเลือกต่าง ๆ ที่จะทำให้บรรลุภารกิจและเป้าหมายที่ตั้งไว้และรวมถึงการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดมาใช้

จินตนา บุญบงการ (2548 : 31) กล่าวไว้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง การตัดสินใจที่สัมพันธ์กับการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และเป็นการตัดสินใจบนฐานของสมมติฐานการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในอนาคต

พสุ เดชะรินทร์ และคณะ (2548 : 19) ได้ให้ความหมายว่า คือ สิ่งที่ต้องการทำเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ โดยความสำเร็จของแต่ละองค์กรนั้นก็ไม่มีเหมือนกัน ถ้าเป็นองค์กรเอกชนความสำเร็จจะอยู่ที่ตัวเลขทางการเงิน แต่ถ้าเป็นหน่วยงานราชการความสำเร็จจะอยู่ที่การบรรลุวิสัยทัศน์

กึ่งพร ทองใบ (2549 : 138) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ เป็นแผนงานเชิงรวม ๆ ของธุรกิจที่ใช้ เพื่อการแข่งขันและมุ่งชัยชนะ และเป็นแผนซึ่งมุ่งสร้างให้เกิดการผนึกกำลังของทรัพยากรต่าง ๆ ไปสู่จุดหมายหมายเดียวกันอย่างมีเอกภาพ และช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้ธุรกิจสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2549 : 28) ซึ่งกล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง การวางแผนอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระยะยาว ยุทธศาสตร์ขององค์การสามารถทำได้หลายอย่าง

บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ (2550 : 18) ซึ่งให้คำนิยาม สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง การมุ่งเน้นหรือทุ่มเททรัพยากรไปในเรื่องใดแล้วสามารถนำพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

Morrison, Renfro and Boucher (1987 : 8) ให้ความหมายว่า ยุทธศาสตร์ (Strategy) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Strategos ซึ่งเป็นการรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกันคือ คำว่า Stratos ที่แปลว่า กองทัพ และคำว่า Agein ซึ่งแปลว่า นำ (Lead) รวมสองคำแปลได้ว่า วิธีการที่นายพลทหารเตรียมการเพื่อการต่อสู้ในทางสงคราม

Certo and Peter (1991 : 146) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ คือ วิธีการดำเนินงานที่คาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ

Mintzberg (1994 : 237) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ คือ 1) แผนซึ่งกำหนดทิศทางและชี้แนะแนวทางในการดำเนินการในอนาคต 2) รูปแบบของพฤติกรรม 3) การกำหนดตำแหน่งในการแข่งขัน 4) สภาพและคุณลักษณะขององค์กร และ 5) กลวิธีการแข่งขันเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม

Graham (2000 : 175) ให้คำนิยามสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์เป็นการตัดสินใจที่มีผลกระทบในห้วงเวลาที่มากถึงปานกลางในกิจกรรมขององค์การ เป็นการสรุปผลการปฏิบัติการที่เกิดจากการตัดสินใจ การสร้างสรรคคุณค่าสำหรับลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากแนวความคิดความหมายเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ (Strategies) หมายถึง แนวทางการปฏิบัติขององค์การในบริหารจัดการเพื่อส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการขององค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

2. ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดี

ได้มีนักวิชาการกล่าวถึง ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดี ไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2540 : 26) ได้กล่าวลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดี ไว้ว่า

1. ยุทธศาสตร์จะต้องมีจุดเน้นที่ชัดเจนตามสมควร นั่นคือ ยุทธศาสตร์ที่ดีจะต้องไม่อยู่ในลักษณะที่มีขอบเขตคลุมกว้างเกินไปจนไม่มีจุดเน้นที่ชัดเจน ทั้งนี้เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ยุทธศาสตร์ที่กว้างและไม่ชัดเจนและทำให้ยุทธศาสตร์เลื่อนลอยโดยไร้ขอบเขตความหมายที่แจ่มชัด ซึ่งทำให้ไม่อาจใช้เครื่องชี้้นำการทำงานของระดับผู้บริหารระดับสูงทั้งหลายได้

2. ยุทธศาสตร์จะต้องมีกลไกการประสานให้ทุกอย่างเข้ากันได้ นั่นคือ ต้องไม่ปล่อยให้ขาดแนวทางร่วมสำหรับที่ฝ่ายต่าง ๆ จะประสานสามารถช่วยการทำงานให้ร่วมไปในทิศทางเดียวกัน การขาดแคลนการประสานจะทำให้เกิดปัญหาฝ่ายต่าง ๆ

3. ยุทธศาสตร์จะต้องคล่องตัวที่จะต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ ยุทธศาสตร์จะต้องทันสมัยกับเหตุการณ์โดยมีประสิทธิภาพเหมาะสมที่จะใช้แก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ นอกจากจะต้องตามให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภายในที่จะต้องถูกนำมาพิจารณาสัมพันธ์กันตลอดเวลาด้วย

दनัย เทียนพุด (2540 : 48) กล่าวไว้ว่า กระบวนการดำเนินยุทธศาสตร์ที่สำคัญ มีอยู่ 2 เรื่องคือ

1. เป็นการบูรณาการวางแผน การกำหนดวิสัยทัศน์ และการเรียนรู้เข้าด้วยกัน
2. การดำเนินยุทธศาสตร์ คือ วงจรการเรียนรู้ที่เหมือนกับวงจรคุณภาพของ Deming คือ การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข (Plan-Do-Check-Act) ขั้นตอนการดำเนินยุทธศาสตร์ ได้ปรับปรุงให้เป็นระบบบูรณาการโดยเป็นการเรียนรู้ไม่รู้จบระหว่างผลประกอบการในปัจจุบันของธุรกิจกับวิสัยทัศน์ เป็นกระบวนการที่อยู่บนพื้นฐานของวิธีการทดลองนำยุทธศาสตร์ไปใช้

ประชุม รอดประเสริฐ (2547 : 98) กล่าวว่า การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถสร้าง จัดสร้างแผนยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานของตนเอง ของกลุ่ม และขององค์การขึ้นมาได้ การบรรลุถึงจุดประสงค์ของกลุ่ม และขององค์การย่อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีความคล้ายคลึงกันจึงขอสรุปว่า ยุทธศาสตร์ที่ดีจะต้องมีจุดเน้นที่ชัดเจน มีกลไกในการประสาน และมีความคล่องตัวปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง โดยจะต้องมีความคิดริเริ่มและมีการบูรณาการในการวางแผนยุทธศาสตร์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

3. ระดับของยุทธศาสตร์

ได้มีนักวิชาการกล่าวถึง ระดับของยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้

บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ (2550 : 29) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์สามารถจัดแบ่ง ได้ 2 ลักษณะคือ

1. ยุทธศาสตร์จากวัตถุประสงค์ ซึ่งจัดทำขึ้นภายหลังที่องค์การได้มีการทบทวนวิสัยทัศน์ ภารกิจ และวัตถุประสงค์จนชัดเจนดีแล้ว และอาจแบ่งออกเป็น ยุทธศาสตร์ เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์เพื่อบรรลุภารกิจ และยุทธศาสตร์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

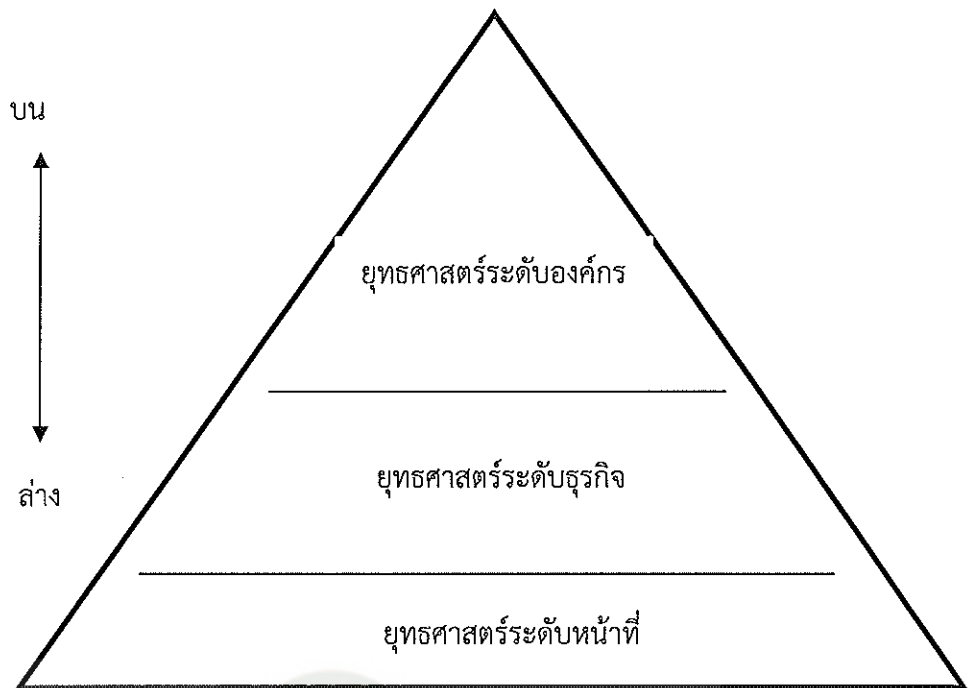
2. ยุทธศาสตร์จาก SWOT Analysis ซึ่งจัดทำได้ทันทีที่การประเมินสถานการณ์ขององค์การเสร็จสิ้น

จินตนา บุญบงการ และณัฐพันธ์ เขจรนนทน (2548 : 46-47) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ในองค์การแบ่งได้ 3 ระดับ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ระดับองค์การ (Corporate Strategy) ยุทธศาสตร์ระดับธุรกิจ (Business Strategy) ยุทธศาสตร์ระดับหน้าที่ (Functional Strategy) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์ระดับองค์การ (Corporate Strategy) เป็นเรื่องของการกำหนดอุตสาหกรรมที่จะเข้าไปลงทุน เพื่อให้บริษัทสามารถดำรงความได้เปรียบทางการแข่งขัน และนำไปสู่ผลกำไรในบริษัทในระยะยาว โดยผู้บริหารระดับสูงขององค์การจะกำหนดซึ่งจะครอบคลุม 3 เรื่องคือ 1) องค์การจะมุ่งหน้าไปทางใด (Directional Strategy) 2) องค์การจะจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไร (Portfolio Strategy) และ 3) องค์การจะช่วยเหลือเกื้อกูลให้ “หน่วยธุรกิจ” และ “ผลิตภัณฑ์” เกื้อกูลกันอย่างไร (Parenting Strategy) ในลักษณะของการประสานงานกัน ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่องค์การที่มีอยู่ เพื่อให้ผลลัพธ์สูงสุดต่อองค์รวมของกลุ่มธุรกิจ (Synergy) ทั้งกลุ่ม

2. ยุทธศาสตร์ระดับธุรกิจ (Business Strategy) เป็นยุทธศาสตร์สำหรับแต่ละธุรกิจ โดยผู้บริหารที่เป็นหัวหน้าหน่วยธุรกิจ ตัดสินใจในอุตสาหกรรม โดยวิเคราะห์ถึงตลาด และผลิตภัณฑ์ขององค์การธุรกิจ เมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง ยุทธศาสตร์ระดับนี้จะมุ่งเน้นที่การวิเคราะห์การแข่งขันในอุตสาหกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ การแบ่งส่วนแบ่งตลาดและการกำหนดเป้าหมาย ในระดับนี้จะเป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นในหน่วยธุรกิจมีความได้เปรียบในการแข่งขันภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย และจริยธรรมทางธุรกิจ

3. ยุทธศาสตร์ระดับหน้าที่ (Functional Strategy) ถูกกำหนดให้ผู้บริหาร ตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของธุรกิจในระยะสั้น หรือที่เรียกว่าระดับกลวิธี (Tactical) เนื่องจากหน้าที่ทางธุรกิจมักนิยมจำแนกเป็นการผลิต การตลาด การเงินและบัญชี และบุคลากร การกำหนดยุทธศาสตร์ในระดับหน้าที่ทางธุรกิจแต่ละด้านโดยที่ยุทธศาสตร์ในแต่ละระดับจะสนับสนุนระดับที่เหนือกว่าเสมอ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ระดับและความสัมพันธ์ของยุทธศาสตร์
ที่มา : จินตนา บุญบงการ และ ณีฐพันธ์ เขจรนันท์ (2548 : 47)

จากแนวคิดระดับยุทธศาสตร์ของนักวิชาการต่าง ๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ในองค์กรแบ่งได้ 3 ระดับ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์ระดับองค์กร
2. ยุทธศาสตร์ระดับธุรกิจ
3. ยุทธศาสตร์ระดับหน้าที่ โดยยุทธศาสตร์ในแต่ละระดับจะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมยุทธศาสตร์ในระดับที่อยู่เหนือกว่า และยุทธศาสตร์ สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ

3.1 ยุทธศาสตร์จากวัตถุประสงค์

3.2 ยุทธศาสตร์จาก SWOT

4. กระบวนการจัดการยุทธศาสตร์

4.1 ความหมายของการจัดการยุทธศาสตร์

ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของการจัดการยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้

วิโรจน์ สารรัตนะ (2546 : 42) ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ และการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุจุดหมายเชิงยุทธศาสตร์ ภายใต้สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยกระบวนการกำหนด

ยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) ประกอบด้วยการระบุภารกิจ (Mission) และจุดหมายเชิงยุทธศาสตร์ รวมทั้งการวิเคราะห์สภาวะเชิงแข่งขัน (Competitive Analysis) ที่นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการบรรลุตามจุดหมายเชิงยุทธศาสตร์ ส่วนการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategic Implementation) ประกอบด้วยการปฏิบัติตามแผนและระบบการควบคุม

กึ่งพร ทองใบ (2549 : 37) ได้กล่าวว่า การบริหารเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management) หมายถึงกระบวนการในการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน และการควบคุมแนวทางที่มุ่งเน้นความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยทำให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

4.2 ขั้นตอนการจัดการยุทธศาสตร์

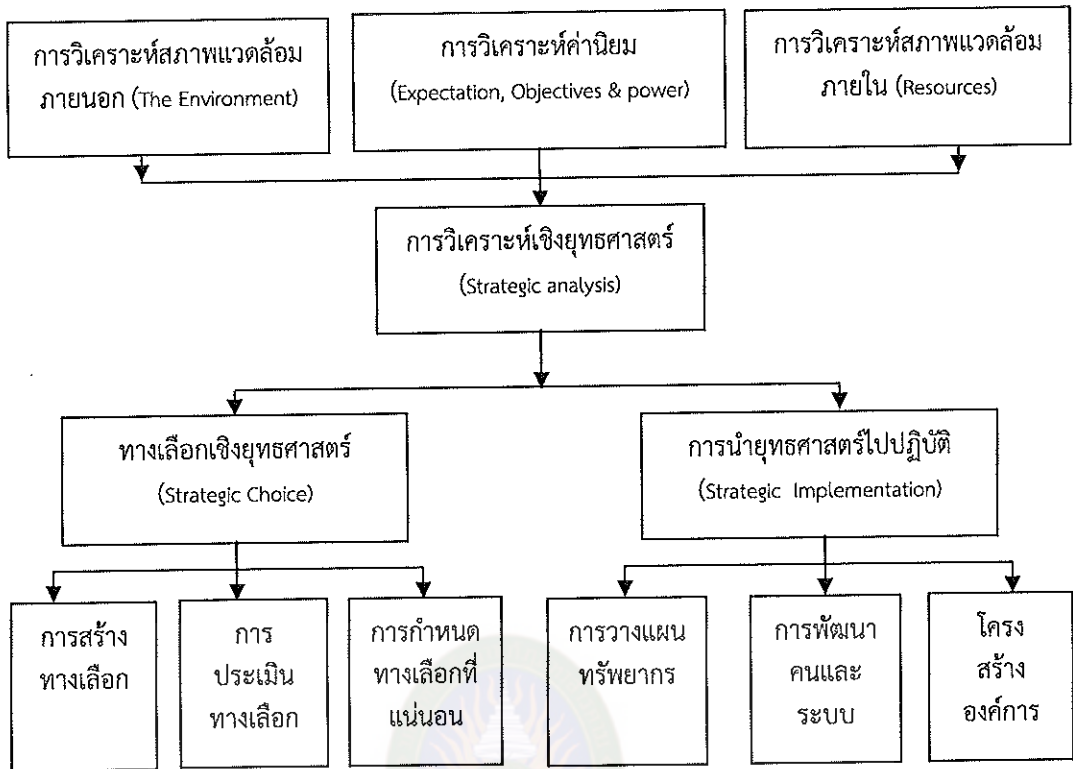
ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงขั้นตอนการจัดการยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2547 : 32) กล่าวไว้ว่า การจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Analysis) ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในขององค์กร และการวิเคราะห์ทัศนคติ หรือวัฒนธรรมขององค์กรโดยมีเป้าหมายที่จะกำหนด สิ่งที่เราเรียกว่า “ตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์” (Strategy Implementation)

2. ขั้นตอนการกำหนดทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Choice) มี 3 ขั้นตอนย่อย ๆ ได้แก่ 1 การกำหนดแนวทางหรือทางเลือกยุทธศาสตร์ (Strategic Option) 2 การประเมินทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ 3 การเลือกยุทธศาสตร์

3. ขั้นตอนการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategic Implementation) เพื่อการวางแผนใช้ทรัพยากร ทั้งด้านการเงิน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ การสร้างเครือข่ายหรือการปรับโครงสร้างองค์กรให้เหมาะสม เพื่อสามารถนำแนวทางหรือกลยุทธ์ที่ได้ตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติ ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ขั้นตอนในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์
ที่มา : สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2547 : 33)

กิ่งพร ทองใบ (2549 : 58) กล่าวว่า กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ แบ่งได้ 4
ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินสถานการณ์ประกอบด้วย

1. การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ได้แก่ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปและสภาพแวดล้อมของการดำเนินงาน
2. การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ได้แก่ โครงสร้างขององค์กร ระบบและระเบียบของวิธีการปฏิบัติงานบรรยากาศการทำงานและทรัพยากรการบริหาร

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วย

1. การกำหนดวัตถุประสงค์
2. การระบุทิศทางหรือภารกิจหลัก
3. การกำหนดเป้าหมาย
4. การพัฒนากลยุทธ์
5. การกำหนดนโยบาย

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกลยุทธ์ ประกอบด้วย

1. โครงการ
2. งบประมาณ
3. ระเบียบวิธีปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การควบคุมกลยุทธ์ ประกอบด้วย

1. การจัดตั้งมาตรฐาน
2. การวัดผลการปฏิบัติ
3. การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับมาตรฐาน
4. การดำเนินการแก้ไข

จินตนา บุญบงการ (2548 : 53) กล่าวว่า กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีส่วนประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environment Analysis) ผู้บริหารจะต้องศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยในด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อที่จะหาข้อสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจหรือต่อองค์กรในเชิงบวก หรือในเชิงลบ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) และสภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) ขององค์กร โดยทำการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และ อุปสรรค (Threat) หรือที่เรียกว่า “การวิเคราะห์” SWOT Analysis ว่าแต่ละปัจจัยมีส่วนเอื้ออำนวยหรือขัดขวางการทำงานขององค์กรอย่างไรบ้าง

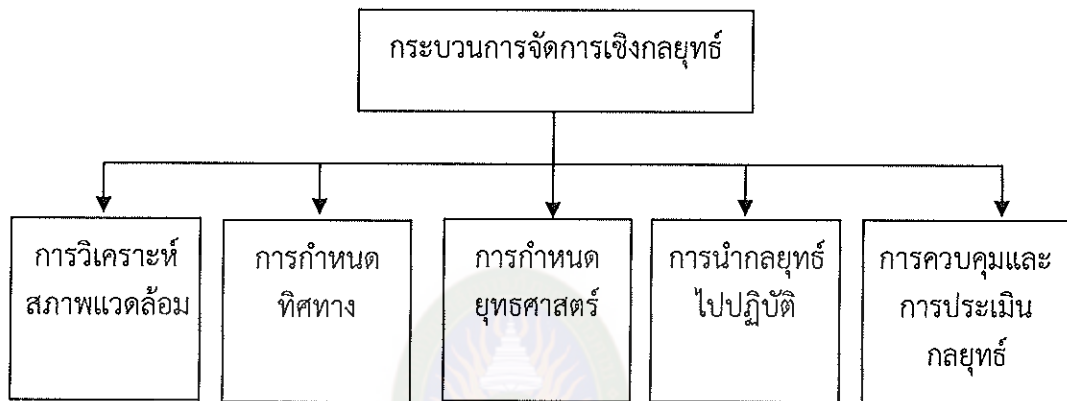
2. การกำหนดทิศทางขององค์กร (Set Organization Direction) ผู้บริหารจะนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับจากการวิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัดมาทำการประมวลผล เพื่อใช้กำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ขององค์กรโดยที่การกำหนดทิศทางขององค์กรสามารถกระทำได้ในลักษณะของการกำหนดภารกิจและการตั้งเป้าหมาย (Mission and Goal Establishment) ขององค์กร

3. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) หมายถึง การนำทิศทางขององค์กรที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ มาพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานในอนาคตขององค์กร โดยมักจะกำหนดกลยุทธ์ตามระดับชั้นภายในองค์กร ตั้งแต่กลยุทธ์องค์กร กลยุทธ์ธุรกิจ และกลยุทธ์ตามหน้าที่

4. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategy Implementation) หมายถึง การนำกลยุทธ์ที่ถูกกำหนดขึ้นไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการจัดโครงสร้างบุคลากร และการประสานงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

5. การควบคุมและการประเมินกลยุทธ์ (Strategy Evaluation and Control) หมายถึง การติดตามและ การตรวจสอบ (Monitoring) วิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทาง ปรับปรุง และพัฒนาให้กลยุทธ์ที่กำลังดำเนินอยู่เกิดความสอดคล้องกับสถานการณ์จริง เพื่อองค์กรจะได้คุณค่าสูงสุดจากการดำเนินงานตลอดจนการประเมินผล

จากการดำเนินกลยุทธ์ว่าประสบผลสำเร็จดังที่ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อนำไปพิจารณาในการพัฒนากลยุทธ์ต่อไปซึ่งแต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์
ที่มา : จินตนา บุญบงการ (2548 : 53)

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการยุทธศาสตร์ของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจึงขอสรุปว่า ขั้นตอนการจัดการยุทธศาสตร์ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นตอนการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation) เพื่อให้บรรลุจุดหมายเชิงยุทธศาสตร์ ภายใต้สภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกองค์กรซึ่งประกอบด้วย การระบุ วิสัยทัศน์ (Vision) และ พันธกิจ (Mission)
2. ขั้นตอนการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategic Implementation)
3. ขั้นตอนการควบคุมและประเมินผลยุทธศาสตร์ (Strategic Evaluation and Control)

5. การวางแผนยุทธศาสตร์

5.1 แผนยุทธศาสตร์

ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของแผนยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2539 : 78) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการ ซึ่งองค์การพยายามที่จะสร้างอนาคตภาพของตน และพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตลอดจน กรรมวิธีปฏิบัติต่างๆ

ประชุม รอดประเสริฐ (2547 : 34) ให้ความหมายของแผนยุทธศาสตร์ว่า เป็น แผนรวม แผนผสมผสานบูรณาการ และแผนสรุปที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานให้ ได้วัตถุประสงค์ขั้นพื้นฐานของหน่วยงาน

พสุ เดชะรินทร์ และคณะ (2548 : 43) กล่าวว่า แผนยุทธศาสตร์ เป็นยุทธวิธี ทางเลือก ปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อม โดยมีการวิเคราะห์สภาพการณ์ทั้งภายใน และ ภายนอกของหน่วยงาน (SWOT Analysis) เพื่อคาดคะเนแนวโน้มของสถานการณ์ มีการกำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) เป้าหมาย (Goals) และกลยุทธ์ต่าง ๆ (Strategic) ที่แสดง ให้เห็นทิศทางการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว โดย คำนึงถึงนโยบายของรัฐ บทบัญญัติตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม แห่งชาติเป็นสำคัญ แผนยุทธศาสตร์ เป็นแผนหลักขององค์การที่มีชื่อเรียก แตกต่างกันไปตาม ภาระงานขององค์การ เช่น แผนกลยุทธ์ (Strategic Plan) แผนคุณภาพ(Quality Plan) แผน ธุรกิจ (Business Plan) แผนแม่บท (Master Plan) แผนแม่แบบ (Blueprint Plan) เป็นต้น

กิงพร ทองใบ (2549 : 75) กล่าวว่าแผนยุทธศาสตร์ คือ แผนแม่บทของการ ประกอบธุรกิจ เป็นแผนกว้าง ๆ ที่มีความครอบคลุมเป็นแผนมีทิศทางและแผนรายละเอียดที่ กำหนด เงื่อนไข และผลงานที่เด่นชัดในอันที่จะเป็นเครื่องมือในการกำกับและตรวจสอบ เพื่อการปรับปรุงและปรับตัวของธุรกิจให้ได้ผลตามเป้าหมาย

อุทิศ ชาวเธียร (2549 : 48) ได้กล่าวว่า แผนยุทธศาสตร์เป็นแผนกลยุทธ์ที่ใช้ เครื่องมือเพื่อช่วยชี้แนะ แนวทางการตัดสินใจของผู้บริหารทุกระดับขององค์การ โดยมีการ วิเคราะห์สภาวะแวดล้อม เพื่อชี้แนะเป้าประสงค์ ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์หลัก ของแผน

จากแนวคิดแผนยุทธศาสตร์ที่นักวิชาการต่าง ๆ ให้ไว้ดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แผน ยุทธศาสตร์ คือกระบวนการในการจัดทำแผนหลัก ขององค์การอย่างเป็นระบบ โดยวิเคราะห์ สภาพการณ์ทั้งภายในและภายนอกขององค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ มี 5 องค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) กลยุทธ์ (Strategy) และแผนปฏิบัติการ (Operation Plan)

5.2 การวางแผนยุทธศาสตร์

5.2.1 ความหมายของการวางแผนยุทธศาสตร์

ได้มีนักวิชาการ ให้ความหมายของการวางแผนยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2540 : 39) ได้กล่าวว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ขององค์การ การเปลี่ยนแปลงในวัตถุประสงค์ การใช้ทรัพยากร เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ รวมตลอดถึงการวางนโยบายต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นหลักเพื่อสำหรับการซื้อ การใช้และการจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ

ประชุม รอดประเสริฐ (2547 : 41) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผนยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการตัดสินใจเพื่อดำเนินงานของหน่วยงานให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์แม้จะต้องเสี่ยงกับสภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน หรือไม่สามารถจะคาดคะเนได้ โดยการตัดสินใจนั้นจะต้อง เลือกเอาแผนซึ่งคาดว่าจะใช้ดีที่สุดไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและเป็นการตัดสินใจเพื่อดำเนินการตามภารกิจของหน่วยงาน หรือองค์การในอนาคต

กิ่งพร ทองใบ (2549 : 59) กล่าวว่า การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการคิดวิเคราะห์เพื่อให้ได้วิธีการที่ดีที่สุดขององค์การบนรากฐานของโอกาสและอุปสรรค จากการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก จุดแข็งและจุดอ่อนขององค์การจากการประเมินสภาพแวดล้อมในองค์การ

Kolter and Murphy. (1981 : 134) กล่าวไว้ว่า การวางแผนยุทธศาสตร์ หมายถึง การวางแผนรวมขององค์การที่คำนึงถึงองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมภายนอก

กล่าวโดยสรุป จากการให้นิยามความหมายของนักวิชาการต่าง ๆ ดังกล่าว การวางแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับ การกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน เพื่อพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ จากการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก และสภาพแวดล้อมภายในขององค์การ

5.2.2 องค์ประกอบของการวางแผนยุทธศาสตร์

ได้มีนักวิชาการ กล่าวถึงองค์ประกอบของการวางแผนยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้ ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2539 : 80) ได้กล่าวว่างค์ประกอบและลักษณะที่สำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์ มีดังนี้

1. การมุ่งเน้นอนาคต
2. การมุ่งเน้นจุดมุ่งหมายรวมขององค์การ
3. การมุ่งเน้นกระบวนการ
4. การมุ่งเน้นภาพรวม

ประชุม รอดประเสริฐ (2547 : 45) กล่าวว่าแผนยุทธศาสตร์มีส่วนประกอบที่สำคัญดังนี้

1. เป้าหมายขององค์การ (Organizational Goal) ซึ่งเป็นส่วนที่จะแสดงให้เห็นทราบว่างค์การหรือหน่วยงานจะดำเนินงานไปตามทิศทางใด มีแนวทางในการปฏิบัติอย่างไร

2. ภารกิจขององค์การ (Mission) เป็นส่วนที่แสดงถึงขอบข่ายของกิจกรรมว่าหน่วยงานหรือองค์การจะต้องทำอะไรบ้าง

3. ยุทธศาสตร์หรือยุทธวิธี (Strategies) เป็นส่วนที่แสดงให้ทราบว่าองค์การจะเลือกวิธีการใดในการปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

4. นโยบาย (Policies) เป็นส่วนที่แสดงถึงข้อเสนอแนะในการนำไปสู่เป้าหมายที่องค์การต้องการ

5. การตัดสินใจ (Decision) เป็นส่วนที่แสดงถึงทางเลือกที่จะต้องใช้ในการปฏิบัติงาน

6. การลงมือปฏิบัติ (Actions) เป็นส่วนที่แสดงถึงการปฏิบัติจริง ในการปฏิบัติงาน

กึ่งพร ทองใบ (2549 : 98) ได้จำแนกองค์ประกอบของการวางแผนเชิงกลยุทธ์ไว้ 5 ประการ ได้แก่

1. การกำหนดวัตถุประสงค์
2. การระบุทิศทางหรือภารกิจหลัก
3. การกำหนดเป้าหมาย
4. การพัฒนากลยุทธ์
5. การกำหนดนโยบายขององค์การ

อุทิศ ขาวเขียว (2549 : 55) ได้กล่าวว่า การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ มีองค์ประกอบหลัก 3 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

1. องค์ประกอบหลักส่วน “เป้าประสงค์ร่วม” ซึ่งประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์หลัก องค์ประกอบส่วนนี้หากชัดเจน จะทำหน้าที่เสริมการประสานงานแก่องค์การ และเป็นส่วนชี้ให้เห็น ทิศทางการพัฒนาเป็น “วิสัยทัศน์” ที่องค์การประสงค์ ซึ่งเป็นที่พึงปรารถนาในการพัฒนา ที่สมเหตุสมผล ส่วนพันธกิจจะชี้ทำให้เกิดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่สุดขององค์การต้องทำอย่างมีบูรณาการภายใต้แผนต่าง ๆ ส่วนวัตถุประสงค์หลัก เป็นเกณฑ์ที่ต้องบรรลุที่ต้องถูกประเมิน เพื่อเป็นหลักประกันว่า องค์การได้ดำเนินการตามแผนไปสู่ทิศทางที่ก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ที่วาดหวังไว้

2. องค์ประกอบด้าน “ทางเลือกการดำเนินการ” ซึ่งได้แก่ยุทธศาสตร์ กำหนดอย่างชัดเจนขึ้นเป็นกรอบความคิดที่ชี้แนวทางแก่การปฏิบัติภารกิจหลักของแผนว่า แนวทางที่เหมาะสม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของแผนมีอะไรบ้าง กรอบความคิดนี้ได้มาจากการผนวกประเด็น ชี้นำที่ได้จากการวิเคราะห์และการจัดลำดับความสำคัญของสภาวะแวดล้อม ทั้งด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึง

จากแนวคิดขององค์ประกอบของการวางแผนยุทธศาสตร์ที่นักวิชาการให้ไว้ดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า การวางแผนยุทธศาสตร์ มี 3 องค์ประกอบคือ

1. องค์ประกอบด้านเป้าประสงค์ร่วม ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective)
2. องค์ประกอบด้านการดำเนินการ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ ต่าง ๆ (Strategic)
3. องค์ประกอบด้านกลไกการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

5.2.3 ขั้นตอนของการวางแผนยุทธศาสตร์

ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงขั้นตอนของการวางแผนยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้ ประชุม รอดประเสริฐ (2547 : 45) ได้กำหนดขั้นตอนการวางแผนยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

1. การกำหนดวัตถุประสงค์และยุทธวิธีขององค์การให้มีการสอดคล้องปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
2. การศึกษาอิทธิพลและสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งอยู่นอกองค์การ
3. การกำหนดทรัพยากรเพื่อแจกจ่ายให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์การ เพื่อใช้ในการดำเนินงาน
4. การพิจารณาทางเลือกเพื่อการกำหนดแผนยุทธศาสตร์
5. การเลือกแผนยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดเพื่อการปฏิบัติงาน
6. การพัฒนาโครงสร้างขององค์การให้สอดคล้องเหมาะสมกับบรรยากาศและยุทธวิธีเลือกนั้น
7. การกำหนดแผนระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวเพื่อการปฏิบัติงาน และ

8. การประเมินแผนยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการดำเนินงาน
 อูทิต ชาวเขียว (2549 : 57) กล่าวว่าขั้นตอนการวางแผน ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย กระบวนการจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจเป้าประสงค์ การกำหนดค่านิยมร่วม การกำหนดสมรรถนะหลัก การกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จแบบสมดุล การกำหนดจุดหมายเชิงยุทธศาสตร์ และการกำหนดกิจกรรมเชิงยุทธศาสตร์

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปว่า การวางแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) คือ กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ขององค์การ เพื่อพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์จากการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมในขององค์การ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ

1. องค์ประกอบด้านเป้าประสงค์ร่วม
2. องค์ประกอบด้านการดำเนินการ
3. องค์ประกอบด้านกลไก การนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

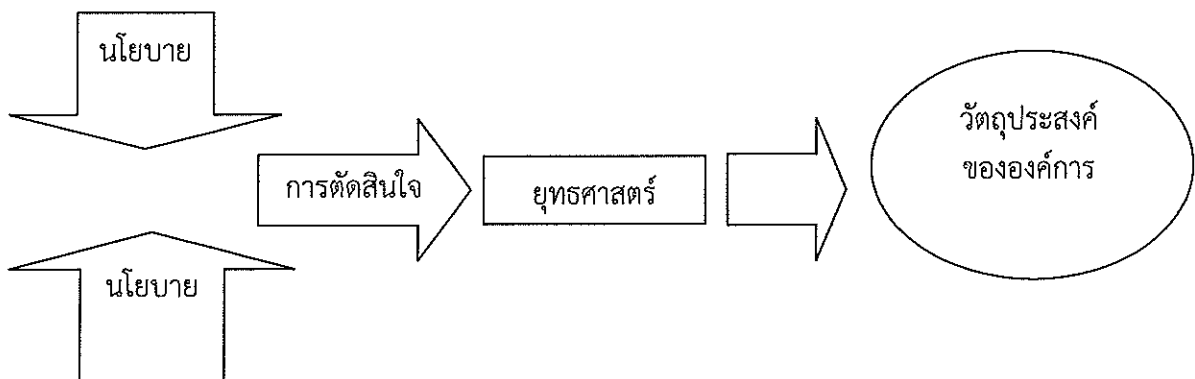
6. ความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายกับยุทธศาสตร์

นโยบายและยุทธศาสตร์ ต่างก็เป็นประเภทของแผนงาน (Types of Plan) อันเป็นผลที่ได้จากกระบวนการวางแผน (Planning)

กิ่งพร ทองใบ (2549 : 20) กล่าวว่า การวางแผนเป็นหน้าที่ทางการบริหาร (Managerial Functions) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในอนาคตขององค์การเพื่อให้เป็นแนวทางในการหาวิธีดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. จะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับอนาคต
2. จะต้องเป็นการกระทำ
3. จะต้องเป็นการกระทำต่อเนื้อที่สำเร็จตามเป้าหมายดังนั้น การวางแผนจึง

เป็นกระบวนการวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงระหว่างปัจจุบันเข้ากับอนาคต ด้วยการพิจารณากำหนดวัตถุประสงค์ และการเลือกแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เรียกว่า ยุทธศาสตร์ ส่วนแนวทางในการตัดสินใจดำเนินงานระหว่างทางเลือกทั้งหลาย เรียกว่า นโยบาย ดังนั้น ยุทธศาสตร์และนโยบายจึงเป็นแผนระยะยาวขององค์การที่กำหนดขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ความสัมพันธ์ของยุทธศาสตร์และนโยบายแสดงได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายกับยุทธศาสตร์

ที่มา : กิ่งพร ทองใบ (2549 : 26)

จากแผนภาพที่ 4 จะเห็นว่า นโยบายเป็นกรอบที่กำหนดแนวทาง สำหรับการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ และนโยบายจะมีความชัดเจน มากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับการบริหารของผู้บริหาร

กึ่งพร ทองใบ (2549 : 24) ได้กล่าวว่า การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ เป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์ที่จะให้ได้ความคิดหรือวิธีการที่ดีที่สุดสำหรับองค์การเป็นความพยายามให้เกิด “การคิดเหนือชั้นกว่า” หรือเป็นกระบวนการนวัตกรรม (Innovative Process) ที่มีลักษณะสำคัญคือ เป็นความคิดที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการคิดพิจารณาวัตถุประสงค์ร่วมขององค์การ มุ่งไปในอนาคตและสนใจการพิจารณาสภาวะล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์ประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ประการ คือ

1. การกำหนดวัตถุประสงค์หรือวิสัยทัศน์ (Objective or Vision)
2. การระบุทิศทางหรือภารกิจ (Mission)
3. การกำหนด การเป้าหมาย
4. การพัฒนายุทธศาสตร์
5. การกำหนดนโยบายขององค์

กล้า ทองขาว (2548 : 8) กล่าวถึง องค์ประกอบของการนำยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จในการปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. วิสัยทัศน์
2. พันธกิจ
3. เป้าหมาย
4. ยุทธศาสตร์
5. มาตรการดำเนินการ

6. การประเมินผล โดยในการประเมินผลการปฏิบัติงาน สิ่งที่เป็นเครื่อง แสดงถึงความสำเร็จในการปฏิบัติอาจพิจารณาได้จากผลผลิตที่เกิดขึ้น โดยในปัจจุบันจะต้อง พิจารณาทั้งในด้านผลผลิต และผลลัพธ์ โดยมีเกณฑ์ในการวัดที่กำหนดขึ้น ซึ่งเรียกกันว่าดัชนีบ่งชี้หรือตัวชี้วัดความสำเร็จ (Indicators)

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2550 : 148) ได้กล่าวว่า ตัวชี้วัดผลงานตามแนวทางการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ประกอบด้วยตัวชี้วัดที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. ตัวบ่งชี้วัดปัจจัยนำเข้า (Input Indicators) ได้แก่ จำนวนทรัพยากร โดยรวมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตผลลัพธ์
2. ตัวบ่งชี้วัดผลผลิต (Output Indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงปริมาณจำนวนสิ่งของที่ผลิตได้จากการดำเนินกิจกรรม

3. ตัวบ่งชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicators) หมายถึง ตัวชี้วัดที่แสดงถึงผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม และยังรวมถึงตัวบ่งชี้วัดผลลัพธ์คุณภาพของการบริการ (Quality Indicators)

4. ตัวบ่งชี้วัดประสิทธิภาพ (Efficiency Indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้วัดผลงานที่แสดงค่าใช้จ่ายต่อหน่วยของผลผลิต หรือระยะเวลาในการให้บริการต่อรายการ

5. ตัวบ่งชี้วัดความคุ้มค่า (Cost-Effectiveness) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่แสดงค่าใช้จ่ายของผลลัพธ์ที่แสดงถึงความคุ้มค่า (Value for Money) ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม

6. ตัวบ่งชี้วัดปริมาณงาน (Workload Indicators) หมายถึง ข้อมูลที่แสดงถึงความต้องการในการให้บริการ หรือภาระในหน้าที่ของบุคลากร และ

7. ตัวบ่งชี้สารสนเทศเชิงอธิบาย (Explanatory Information) หมายถึง ข้อมูลที่อธิบายถึงองค์ประกอบ ที่มีผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานขององค์การซึ่งอาจจะอยู่ภายใต้หรืออาจจะอยู่นอกเหนือการควบคุมขององค์การก็ได้

wheelen and Hunger (2000 : 130) กำหนดไว้ 4 ประการ อันได้แก่

1. การระบุภารกิจหลัก
2. การกำหนดวัตถุประสงค์
3. การพัฒนายุทธศาสตร์
4. การกำหนดนโยบาย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสาระสำคัญของแต่ละองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบคือ

1. เป้าหมาย
2. ยุทธศาสตร์
3. กลไกการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติการควบคุมยุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมาย (Goal)

วิโรจน์ สารรัตน์ (2546 : 57) กล่าวว่า จุดหมายหรือเป้าหมาย (Goals) เป็นผลลัพธ์สุดท้ายที่องค์การต้องการให้บรรลุผลเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการวางแผนที่จะช่วยเสริมสร้างความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารงานหลายประการ เช่น เป็นสิ่งจูงใจทำให้เกิดการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุผล แสดงความคาดหวังขององค์การให้เห็นอย่างเด่นชัด ทำให้ผู้ปฏิบัติมีทิศทางในการทำงาน และช่วยให้การควบคุมกำกับ เป็นไปอย่างสะดวกขึ้น เป็นต้น โดยทั่วไปเป้าหมายจำแนกออกเป็น 3 ระดับคือ

1. เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Goals) หมายถึง เป้าหมายเกี่ยวกับผลลัพธ์ในอนาคตที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เป็นภาพรวมของผู้บริหารระดับสูง

2. เป้าหมายเชิงยุทธวิธี (Tactical Goals) หมายถึง เป้าหมายเกี่ยวกับผลลัพธ์ในอนาคตที่กำหนดโดยผู้บริหารระดับกลาง มีความเฉพาะเจาะจงและสามารถวัดได้มากกว่าเป้าหมายเชิงกลยุทธ์

3. เป้าหมายเชิงปฏิบัติการ (Operational Goals) เป็นเป้าหมายเกี่ยวกับผลลัพธ์ในอนาคตที่กำหนดโดยผู้บริหารระดับต้น มีความเฉพาะเจาะจงและสามารถวัดได้มากขึ้น
อดุลย์ จาตุรงค์กุล (2547 : 32) เสนอว่า เป้าหมายที่ดีควรมีคุณสมบัติหลัก 4 ประการ คือ

1. มีความกระชับ เทียบตรง และวัดได้
2. มีการระบุเฉพาะเรื่องราวที่สำคัญ ๆ เพื่อมุ่งแต่จุดสำคัญ ๆ
3. เป็นเป้าหมายที่ท้าทายแต่ทำให้เป็นจริงเป็นจังได้
4. ถ้าเป็นการเหมาะสมเป้าหมายดังกล่าวจะต้องกำหนดระยะเวลามาด้วย ที่

ต้องการให้เป้าหมายบรรลุถึงความสำเร็จ

พสุ เดชะรินทร์ และคณะ (2548 : 119) กล่าวว่า การตั้งเป้าหมายมีแนวทางหลัก 3 ประการดังนี้ คือ

1. การตั้งเป้าหมายเป็นจุด (Spot Target) เป็นลักษณะการตั้งเป้าหมายที่พบได้ในองค์กรทั่วไป โดยเป้าหมายของตัวชี้วัดของการดำเนินงานขององค์กรจะเป็นจุด หรือตัวเลขที่จะกำหนดขึ้น

2. การตั้งเป้าหมายเป็นช่วง ๆ (Range Target) วิธีการนี้แทนที่จะกำหนดเป็นจุดกลับใช้การตั้งเป้าเป็นช่วงแทน

3. การกำหนดเป้าหมายโดยอาศัยหลักการของ Scenario แนวทางนี้เป็นแนวทางใหม่ที่น่าสนใจในประเทศไทยผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมายได้ตามสถานการณ์ที่คาดโดยใช้หลักการของ Scenario เช่นกำหนดว่า หากสถานการณ์เป็นไปตาม Scenario แรก เป้าหมายของตัวชี้วัดควรเป็นเท่าใดและถ้าเป็นไปตาม Scenario ที่สองเป้าหมายควรเลื่อนไปกำหนดที่จุดใด และ หากสถานการณ์ขององค์กรเป็นไปตาม Scenario ที่สาม เป้าหมายควรเปลี่ยนไปเป็นเท่าใด วิธีนี้เป็นการลดข้อจำกัดคือ สามารถมองทางเลือกในอนาคตไว้ได้หลายทางเลือก และกำหนดเป้าหมาย สำหรับแต่ละทางเลือกนั้นๆ

บุญเลิศ เย็นคงคา และคณะ (2549 : 28) ได้กล่าวว่า เป้าหมาย (Goals) หมายถึงผลลัพธ์สุดท้ายที่องค์กรต้องการให้เกิดขึ้น เป็นผลลัพธ์ที่จำเพาะเจาะจงสามารถแสดงเป็นข้อมูลเชิงปริมาณสามารถวัดได้และมีระยะเวลาที่แน่นอน การกำหนดเป้าหมายต้องมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และพันธกิจขององค์กร การตั้งเป้าหมายมีลักษณะที่สำคัญคือ

1. แสดงให้เห็นจุดยืนทางเลือกขององค์กร

2. แสดงให้เห็นกรอบและแนวทางที่ต้องการบรรลุ

3. แสดงให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันขององค์การ

บุญเลิศ เย็นคงคา และคณะ (2549 : 28) ยังกล่าวถึง ความสำคัญของเป้าหมายว่า ทำให้สามารถกำหนดจุดยืนขององค์การ สามารถสร้างมาตรฐานในการประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและผู้บริหารควรใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจให้สอดคล้องกับนโยบาย และเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การ ดังนั้น ในการกำหนดเป้าหมาย ต้องมีการวางแผนทั้งเป้าหมายระยะสั้นและเป้าหมายระยะยาว ซึ่งต้องมีความเชื่อมโยงสอดคล้องกันและมุ่งไปสู่ภารกิจและวิสัยทัศน์ที่วางไว้ เป้าหมายควรเป็นสิ่งที่วัดได้และมีระยะเวลาที่แน่นอน และเป้าหมายเป็นของเขตของทิศทางเพื่อใช้ในการกำหนด วัตถุประสงค์ขององค์การ

จากแนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ ผู้วิจัยขอสรุปว่าเป้าหมาย (Goal) เป็นจุดหมายในการดำเนินงานที่องค์การต้องการให้บรรลุผลโดยต้องมีความชัดเจน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีหลักในการดำเนินงาน และ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการวางแผนที่จะช่วยเสริมสร้างความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงาน

2. ยุทธศาสตร์ (Strategy)

ธงชัย สันติวงษ์ (2540 : 49) ได้ให้ความหมายว่า ยุทธศาสตร์ คือ วิธีหรือแผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อให้เกิดผลดีที่เป็นข้อได้เปรียบ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์อันใดอันหนึ่งหรือหลายวัตถุประสงค์พร้อมกัน โดยให้มีความเสี่ยงน้อยที่สุด ณ ระดับที่ยอมรับได้

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2547 : 124) ได้กล่าวว่ายุทธศาสตร์ที่นิยมใช้กัน มี 4 แนวทาง ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์ที่เน้นความมั่นคง (Stability Strategies) เป็นการดำเนินยุทธศาสตร์หรือแนวทาง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะดำรงธุรกิจเดิมไว้ เช่น การรักษาหรือคงไว้ ซึ่งผลิตภัณฑ์ (Product) หรือการรักษาตลาด (Market) หรือการคงไว้ซึ่งแนวทางในการบริหาร (Function)
2. ยุทธศาสตร์ที่เน้นในการขยายตัว (Expansion Strategies) เป็นการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อขยายธุรกิจไปสู่ธุรกิจใหม่ ๆ โดยอาจครอบคลุมถึงการขยายสายผลิตภัณฑ์ใหม่ การขยายตลาด ตลอดจนการขยายแนวทางในการบริหาร
3. ยุทธศาสตร์ ที่เน้นการหดตัวหรือการถอย (Retrenchment Strategies) เป็นการลดขนาดของธุรกิจหรือเลิก ธุรกิจนั้น โดยอาจครอบคลุมถึงการลดขนาดหรือการเลิกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสายผลิตภัณฑ์ (Product Line) หรือในด้านของตลาด ตลอดจนการลดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

4. ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการผสมผสาน (Combination Strategies) เป็นการผสมผสาน การดำเนินยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาข้างต้นเข้าด้วยกันโดยขึ้นอยู่กับลักษณะของการดำเนินกิจการธุรกิจนั้นๆ

กึ่งพร ทองใบ (2549 : 17) กล่าวว่า สภาพการศึกษาแวดล้อมภายใน คือ สิ่งต่างๆที่อยู่ภายในองค์การที่ผู้บริหารสามารถควบคุมได้ สิ่งเหล่านี้ได้แก่

1. โครงสร้างของการ
2. ระบบและระเบียบวิธีปฏิบัติ
3. บรรยากาศการทำงาน
4. ทรัพยากรการจัดการซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารที่ต้องกระทำคือ การรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แต่ละด้านเหล่านี้ให้มาสัมพันธ์กันอย่างมีความหมาย และ แปลงความเข้าใจเหล่านี้ไปสู่การวางแผนระยะยาว และการตัดสินใจของโรงเรียนกำหนด ยุทธศาสตร์ ซึ่งอาจทำได้หลายแนวทาง เช่น การวิเคราะห์คำถามวิกฤต (Critical Question Analysis) การวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน (SWOT Analysis) การใช้วิธีเมตริกซ์ของกลุ่ม BCE (Boston Growth-Share Matrix) และการใช้วิธีเมตริกซ์ฉายภาพหลายองค์ประกอบของ G.E.C. (General Electric's Multi Facture Portfolio Matrix) เป็นต้น สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ควรคำนึงถึงคือ จะต้องเข้าใจความเป็นมา และอ่อนไหวต่อประวัติศาสตร์ของสถาบันด้วย

บุญเลิศ เย็นคงคา และ คณะ (2549 : 20) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนการระยะยาวขององค์การที่กำหนดขึ้น เพื่อให้บรรลุตามภารกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์การโดยพยายามทำให้องค์การได้เปรียบคู่แข่งมากที่สุด และความหมายอีกนัยหนึ่ง ยุทธศาสตร์หมายถึง แผนระดับสูงของ องค์การในแผนนี้จะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ นโยบาย และทรัพยากรที่ต้องใช้ในการดำเนินงานให้บรรลุผล ยุทธศาสตร์จึงเป็นกรอบและแนวทางกว้างที่จะช่วยให้ผู้บริหารระดับกลางลงมา ทำการกำหนดแผนงานและโครงการในรายละเอียดว่า จะทำอะไรบ้างและทำอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ นโยบายของหลักการต่าง ๆ ที่ปรากฏในยุทธศาสตร์

บุญเลิศ เย็นคงคา และคณะ (2549 : 56) เห็นว่า ในการวางแผนยุทธศาสตร์ มีคำศัพท์สำคัญที่ใช้ในการวางแผนที่ควรทำความเข้าใจโดยสังเขป ได้แก่

1. จุดแข็ง (Strengths) หมายถึง การดำเนินงานภายในองค์การ ซึ่งสามารถทำได้ดี องค์การต้องวิเคราะห์การดำเนินการภายใน เช่น การบริหาร การเงิน การตลาด การผลิต การวิจัย และพัฒนาเพื่อพิจารณาถึงความสำเร็จจากการนำจุดแข็งมาก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. จุดอ่อน (Weakness) หมายถึง การดำเนินการภายในองค์กรที่ยังทำได้ไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม อันเกิดจากตัวผู้บริหาร บุคลากร หรือสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งต้อง ปรับปรุงจุดอ่อนเหล่านี้ให้ดีขึ้น

3. โอกาส (Opportunities) หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร และองค์กรต้องคาดคะเนถึงการเปลี่ยนแปลง ภายนอก เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และการแข่งขันเพื่อแสวงหาประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4. อุปสรรค (Threats) หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอก ที่คุกคามต่อการดำเนินการขององค์กร จนทำให้องค์กรไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุถึงความสำเร็จได้ ซึ่งการเลือกยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการทางเลือกต่าง ๆ ที่เกิดจากผลการวิเคราะห์ SWOT ดังนั้นสิ่งที่ถือเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่ควรปฏิบัติ คือ การศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอก และสภาพแวดล้อมภายในขององค์กร การวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานขององค์กรต่อไป โดยพยายามทำให้องค์กรสามารถแข่งขันและอยู่รอดได้ในอนาคต

นภดล ภู่วัสดี (2551 : 33) นักวิชาการด้านยุทธศาสตร์ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ว่า เป็นการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์พื้นฐานสำหรับระยะยาวภายในกิจการ และการยอมรับในทิศทางร่วม รวมทั้ง การแบ่งสรรทรัพยากรเพื่อใช้งานตามเป้าหมายต่าง ๆ ที่วางไว้แล้ว

Certo and Peter (1991 : 137) เสนอว่า สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร มีดังนี้ คือ

1. สภาพแวดล้อมทั่วไป ประกอบด้วย

1.1 ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจทั้งในและระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กร

1.2 ด้านการเมือง หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางรัฐบาล และการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อการทำงานขององค์กร

1.3 ด้านสังคม หมายถึง โครงสร้างและลักษณะของสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กร

1.4 ด้านเทคโนโลยี หมายถึง กรรมวิธีใหม่ ๆ ตลอดจนความก้าวหน้าในการผลิตและ ให้บริการรวมทั้งพัฒนาการทางด้านอุปกรณ์เครื่องมือที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ

2. สภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน ประกอบด้วย ลูกค้ำ สภาพการแข่งขัน ผู้สนับสนุน บัณฑิต แรงงาน เป็นต้น การศึกษาสภาพแวดล้อมภายใน ประกอบด้วย

2.1 บุคลากรภายในองค์กร

2.2 งบประมาณ

2.3 สิ่งอำนวยความสะดวก

2.4 หลักสูตรใดควรจะขยายหรือเพิ่มหลักสูตรใดควรเปิด หรือผลิตให้

น้อยลง

2.5 ลักษณะทางกายภาพในอนาคต ควรจะพัฒนาอย่างไร

Mintzberg (1994 : 192) อธิบายเพิ่มเติมว่า ยุทธศาสตร์ คือ

1. แผนซึ่งกำหนดทิศทางและชี้แนะแนวทางในการดำเนินการในอนาคต
2. รูปแบบของพฤติกรรม
3. การกำหนดฐานหรือตำแหน่งในสนามแข่งขัน
4. ทักษะที่เน้นสภาพที่แท้จริงขององค์กร และคุณลักษณะที่น่าจะเป็น

ขององค์กร

5. กลวิธีต่อสู้หรือแข่งขันเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้ามให้ได้

Flippo (1996 : 225) ได้กล่าวว่า การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการที่องค์กรตัดสินใจและดำเนินการที่ส่งผลกระทบต่อผลการระยะยาว จุดมุ่งหมายสำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์ คือ ต้องการให้องค์กรขับเคลื่อน จากสภาพปัจจุบันไปสู่สภาพที่ต้องการจะเป็นการพัฒนาและดำรงรักษาความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กร

Charles (1998 : 128) ได้กล่าวว่า การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการวางแผนที่ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 2 ขั้นตอนด้วยกัน คือการกำหนดยุทธศาสตร์ การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ โดยที่ขั้นตอนการกำหนดยุทธศาสตร์ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนย่อยด้วยกัน คือ การกำหนดพันธกิจและเป้าหมาย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยคุกคามการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดแข็ง และจุดอ่อนขององค์กรและการเลือกยุทธศาสตร์

Graham (2000 : 214) ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ครอบคลุม ไปถึงจุดหมายขององค์กร วัตถุประสงค์ ทางยุทธศาสตร์ และเป้าหมายอื่น ๆ นโยบายสำคัญต่าง ๆ แผนงานหลักและแผนงานอื่น ๆ ที่จะนำมาใช้ปฏิบัติเพื่อให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ข้อดีของการจัดทำยุทธศาสตร์ มีดังนี้

1. ช่วยให้ผู้บริหารมีโอกาสพิจารณาได้กว้างกว่า มีความลึกซึ้งและมีการวิเคราะห์ในระดับที่สำคัญ ที่เป็นงานของผู้บริหารอย่าง แท้จริง
2. เอื้ออำนวยให้มีทิศทางของส่วนร่วม สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร ซึ่งเป็นเครื่องนำทางสำหรับผู้ร่วมงานด้วย

3. สร้างความเข้าใจระหว่างกันกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยการเปิดเผยหรือบอกกล่าวยุทธศาสตร์ต่อสาธารณชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์การในการดำเนินงาน (นภดล ภู่วิสวัสดิ์. 2551 : 36)

จากแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่นักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ ผู้วิจัยขอสรุปว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง แนวทางที่กำหนดขึ้น โดยอาศัยวิธีการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของนโยบายตามที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย กลวิธีที่หลากหลายที่ผู้ปฏิบัติต้องเลือกกลวิธีที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่สุดไปใช้ โดยดำเนินการวิเคราะห์ศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ เพื่อนำมาวิเคราะห์หายุทธศาสตร์ ที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อไป

3. กลไกการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ (Strategy Implementation) และการควบคุมยุทธศาสตร์ (Strategy Control)

3.1 กลไกการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ (Strategy Implementation)

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2547 : 114) อธิบายไว้ว่า การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ เป็นการดำเนินมาตรการเชิงยุทธศาสตร์ หมายถึง การดำเนินมาตรการทั้งในส่วนของทรัพยากรวัสดุ ทรัพยากรมนุษย์และ การปรับระบบและโครงสร้างองค์การโดยเกี่ยวพันกันทั้งในระดับองค์การ (Corporate Level) และ ระดับปฏิบัติการ (Operational Level) โดยระดับองค์การ เป็นการวางแผนใช้ทรัพยากรขององค์การโดยภาพรวมอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้ทรัพยากรของส่วนธุรกิจต่าง ๆ ในองค์กรนั้น และระดับปฏิบัติการเป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับขบวนการในแต่ละขั้นตอนทุกระบบ

กิ่งพร ทองใบ (2549 : 51) ได้กล่าวถึง การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติไว้ว่า หมายถึง การแปลงยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นทางเลือกในระยะยาวทางธุรกิจมาสู่ขั้นตอนการปฏิบัติโดยละเอียดเพื่อให้บรรลุผลทางยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ การเชื่อมโยงระหว่างการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation) กับการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategy Implementation) ก็คือการกำหนดนโยบายธุรกิจ (Business Policy) ซึ่งหมายถึง แนวทางอย่างกว้าง ๆ ที่จะตัดสินใจ การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

นภดล ภู่วิสวัสดิ์ (2551 : 39) กล่าวว่า กลไกที่สำคัญในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ระเบียบ กฎหมายที่รองรับการปฏิบัติ โครงสร้างหน่วยงานที่ปฏิบัติ ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น เกี่ยวกับการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ผู้วิจัยขอสรุปว่าการนำยุทธศาสตร์ ไปสู่การปฏิบัติ คือ การแปลงยุทธศาสตร์ที่เป็นทางเลือกมาสู่ขั้นตอนการปฏิบัติอย่างละเอียด เพื่อให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้

3.2 ขั้นตอนของการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

วิโรจน์ สารรัตน์ (2546 : 45) ได้กล่าวไว้ว่า การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ประกอบด้วย การปฏิบัติตามแผนและระบบการควบคุม โดยแสดงได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ

ที่มา : วิโรจน์ สารรัตน์ (2546 : 45)

วิโรจน์ สารรัตน์ (2546 : 45) ได้เสนอแนะยุทธศาสตร์ในการนำ นโยบายไปปฏิบัติ จำนวน 13 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. วิเคราะห์และส่งต่อนโยบาย
2. เรียนรู้ ปัญหาเพื่อแก้ไขและป้องกัน
3. ใช้ผลการวิจัยให้เป็นประโยชน์
4. นำทฤษฎีมาประยุกต์ใช้
5. พัฒนาปัจจัยที่ส่งผลต่อนโยบาย
6. ติดตาม ประเมิน และวิจัยเพื่อพัฒนา

7. มุ่งชนะสิ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
8. มุ่งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง
9. ศึกษาอนาคตเพื่อวิสัยทัศน์ริเริ่มและสร้างสรรค์
10. ทบทวนข้อวิจารณ์ต่อการศึกษา
11. ทบทวนข้อเสนอเพื่อปฏิรูปการศึกษา
12. ทบทวนเพื่อเข้าใจนโยบาย
13. พัฒนาตัวแบบกระบวนการนโยบายของหน่วยงาน

นอกจากนี้ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติเป็นกระบวนการหนึ่ง ในสามขั้นตอนของการพัฒนาองค์การ ซึ่งประกอบด้วย

1. การวินิจฉัย (Diagnosis)
2. การนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ (Invention Implementing)
3. การประเมินผล (Evaluation) โดยการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติมีหลาย

วิธี แต่ที่สำคัญส่วนใหญ่มิ 5 วิธีดังนี้คือ

3.1 การให้คำปรึกษา (Process Consultant) เป็นเทคนิคที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีทักษะในการวินิจฉัยปัญหาและกำหนด วิธีการแก้ปัญหา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการทำงานของกลุ่ม

3.2 การสร้างทีมงาน (Team Building) เป็นเทคนิคที่จะช่วยให้กลุ่มทำงานบรรลุจุดหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 การใช้บุคคลหรือกลุ่มที่สาม (Third-Party Intervention) เป็นเทคนิคที่จะช่วยให้บุคคล กลุ่ม หรือหน่วยงาน สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับงานหรือที่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงจากผู้นำภายนอก

3.4 กิจกรรมเทคโนโลยี โครงสร้าง (Techno Structural activities) เป็นกิจกรรมที่มุ่งปรับปรุงเทคโนโลยีในการทำงาน

3.5 การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ (Organizational Culture Change) เป็นการพัฒนาวัฒนธรรมของสมาชิกในองค์การให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์การและปัจจัยอื่น

กึ่งพร ทองใบ (2549 : 47) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการนำยุทธศาสตร์ ไปปฏิบัติว่า ประกอบด้วยกิจกรรม 10 กิจกรรมได้แก่

1. การจัดทำวัตถุประสงค์ประจำปี
2. การกำหนดนโยบายในการปฏิบัติ
3. การจัดสรรทรัพยากร

4. การจัดโครงสร้างองค์การ
5. ทบทวนปรับปรุงการให้รางวัล
6. ลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
7. จัดผู้บริหารให้สอดคล้องกับกลยุทธ์
8. พัฒนาวัฒนธรรมการทำงาน
9. ปรับปรุงกระบวนการผลิตและการปฏิบัติการ
10. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์

กึ่งพร ทองใบ (2549 : 56) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ในการเริ่มต้นกระบวนการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ควรพิจารณาถึงประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ใครคือผู้ที่จะดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์
2. มีกิจกรรมใดบ้างที่จะต้องทำเพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานของบริษัทให้เป็นไปในทิศทางใหม่ที่ตั้งไว้
3. จะมีวิธีการอย่างไรที่จะให้สมาชิกทุกคนขององค์การปฏิบัติตามที่ต้องการ โดยมีแนวทางในการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ ดังนี้คือ

3.1 การพัฒนาแผนงาน (Programs) แผนงานหมายถึง แผนซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดการผสมผสานปฏิบัติการของกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อบรรลุผลตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยทั่วไปแผนงานจะเป็นแผนซึ่งกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินการและแผนปฏิบัติการตามหน้าที่

3.2 การจัดทำงบประมาณ (Budgets) หลังจากการพัฒนาแผนงานต่าง ๆ เสร็จสิ้น งบประมาณรายปีจะเป็นขั้นตอนต่อไป ซึ่งจะเริ่มกล่าวกันว่ากระบวนการทางด้านงบประมาณ ถือเป็น การตรวจสอบที่แท้จริง (The Last Real Check) ถึงความเป็นไปได้ในยุทธศาสตร์ซึ่งองค์การได้เลือกไว้

3.3 การพัฒนามาตรฐานวิธีการทำงาน (Standard Operating Procedures : SOPs) เมื่อทำการกำหนดแผนงานและการอนุมัติงบประมาณสำหรับองค์การฝ่ายต่าง ๆ เสร็จสิ้นกระบวนการต่อไป ได้แก่ การพัฒนามาตรฐานวิธีการทำงาน โดยทั่วไปจะเป็นการแจกแจงรายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการสำเร็จลุล่วงตามแผนที่วางไว้ เมื่อกำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงให้ทันสมัยสอดคล้องกับเทคโนโลยีและยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป

จากแนวคิดของนักวิชาการที่คล้ายคลึงกันดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า ขั้นตอนของการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ คือ การนำยุทธศาสตร์ ไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้ โดยมีขั้นตอนของการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของหน้าที่งานระดับต่าง ๆ
2. กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานและแผนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ
3. การจัดทำโครงการ และงบประมาณด้านต่างๆ
4. การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ

3.3 การควบคุมยุทธศาสตร์ (Strategy Control)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2548 : 83) กล่าวว่า การนำยุทธศาสตร์ มาใช้ให้ประสบความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีระบบควบคุมที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นอย่างดี การควบคุมการดำเนินงานจะเน้นไปที่การควบคุมผลการปฏิบัติงานและให้ผลสะท้อนกลับที่สำคัญกับผู้บริหารระดับสูงกว่า ผลการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์เป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ในทางตรงกันข้ามการควบคุมเชิงยุทธศาสตร์จะเน้นที่การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่อาจเกิดขึ้น ทั้งภายในและภายนอกองค์การ ซึ่งจะจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในทิศทางยุทธศาสตร์ขององค์การ กระบวนการควบคุมยุทธศาสตร์มีองค์ประกอบสำคัญ ประกอบด้วย 3 ประการคือ การควบคุมข้อสมมติฐานเบื้องต้น ความระแวดระวังทางยุทธศาสตร์ การควบคุม การปฏิบัติ

อัจฉรา จันทร์ฉาย (2549 : 78) กล่าวว่า การติดตาม ประเมินผล และการควบคุมต้องตอบคำถามให้ได้ว่า

1. กำหนดว่าควบคุมอะไร เช่น ควบคุมยุทธศาสตร์ ควบคุมการจัดการ หรือ ควบคุมการปฏิบัติการ
2. ตั้งมาตรฐาน
3. การวัดผลการดำเนินงาน
4. เปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับมาตรฐาน

Daft and Marcic (2007 : 335) กล่าวว่า การประเมินและการควบคุมเป็นการพิจารณาความสำเร็จขององค์การว่ามีอะไรบ้าง โดยการเปรียบเทียบ ผลการดำเนินงานกับผลลัพธ์ที่คาดหวังพร้อมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อดำเนินการแก้ไข

Graham (2000 : 189) กล่าวว่า การประเมินผลยุทธศาสตร์เป็นการทำให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์ในระยะสั้นแต่ละปีและระยะยาว การประเมินยุทธศาสตร์จะช่วยให้องค์การพยายามพัฒนาจุดแข็งและใช้ประโยชน์จากโอกาสที่เกิดขึ้นเอาชนะอุปสรรคและสามารถลดจุดอ่อนที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์การ การประเมินยุทธศาสตร์จะทำให้้องค์การสามารถกำหนดอนาคตของตนเองได้ดีและเอาชนะอุปสรรคสภาวะแวดล้อมภายนอกได้

จากแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่นักวิชาการต่าง ๆ ให้อ้างอิงได้ว่า ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า ยุทธศาสตร์ (Strategies) หมายถึง แนวทางการปฏิบัติขององค์การในบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการขององค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์

ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และยุทธศาสตร์ที่ดีจะต้องมีจุดเน้นที่ชัดเจน มีกลไกในการประสาน และมีความคล่องตัวปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง โดยจะต้องมีความคิดริเริ่มและมีการบูรณาการในการวางแผนยุทธศาสตร์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ โดยยุทธศาสตร์สามารถแบ่งได้ 3 ระดับ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์ระดับองค์การ
2. ยุทธศาสตร์ระดับธุรกิจ
3. ยุทธศาสตร์ระดับหน้าที่ ทั้งนี้ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

3.1 กำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อให้บรรลุจุดหมายเชิงยุทธศาสตร์ ภายใต้สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การ ประกอบด้วย การระบุวิสัยทัศน์ พันธกิจ

3.2 การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ

3.3 การควบคุมและประเมินผลยุทธศาสตร์ สำหรับการวางแผนยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยงานเพื่อพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์จากการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในขององค์การ โดยการวางแผนยุทธศาสตร์ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และยุทธศาสตร์ต่าง ๆ (Strategic) ที่แสดงให้เห็นทิศทาง ตลอดทั้งกลไกในการดำเนินงานขององค์การ ส่วนการแปลงยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ เป็นการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยมีขั้นตอนของการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติดังนี้

3.3.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของหน้าที่งานระดับต่าง ๆ

3.3.2 กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานและแผนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ

3.3.3 การจัดทำโครงการ และงบประมาณด้านต่าง ๆ

3.3.4 การนำยุทธศาสตร์ ไปปฏิบัติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า การพัฒนายุทธศาสตร์ หมายถึง แนวทางการบริหารจัดการในการปฏิบัติงานขององค์การ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีกลไกที่สำคัญในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ที่สอดคล้องกับสภาพและปัญหาขององค์การภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกองค์การ เพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม และเป็นแนวทางที่สามารถทำได้ องค์การมีความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การบริหารแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมจัดการศึกษามีมานานแล้วทั้งในลักษณะเป็น คณะกรรมการ การเสียสละแรงงาน ทรัพย์สิน จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน พัฒนาสถานที่ ตลอดจนดูแล บำรุงรักษาโรงเรียน การมีส่วนร่วมนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จได้โดยง่ายและมีประสิทธิภาพ

1. ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

อุทัย บุญประเสริฐ (2542 : 113) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจการใด ๆ ให้ความช่วยเหลือ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน

จันทรานี สงวนนาม (2544 : 69) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผล

วิโรจน์ สารรัตนะ (2544 : 59) ได้ให้ทัศนะของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความเกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การมีพันธะผูกพัน ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้ บรรลุผล โดยผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น อาจประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมคือการบริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน ร่วมเสนอแนะข้อคิดเห็นให้ข้อมูลร่วม ตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบและร่วมบริหารจัดการกับผู้บริหารเพื่อให้กิจกรรมนั้น สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

2. ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม ได้มีการจำแนกลักษณะหรือประเภทของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งนักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วมดังนี้

วิโรจน์ สารรัตนะ (2544 : 69) ได้จำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นของการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ตลอดจนการตัดสินใจกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นของการเข้ามามีส่วนร่วมในการ กำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ แนวทางการดำเนินงานและ กำหนดทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการ เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล เป็นขั้นของการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ อาจเป็นการประเมินผลย่อยเพื่อดูความก้าวหน้าของการดำเนินงาน หรือการประเมินผลรวมสรุปยอด

Cohen and Uphoff (1977 : 7 – 26) ได้จำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการใดบ้าง และจะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะเริ่มตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผล

3. รูปแบบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

วิโรจน์ สารรัตน์ (2544 : 75 – 79) ได้แบ่งรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมแบบเหลือมล้ำตามคุณสมบัติของการมีส่วนร่วมเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เป็นแบบแผนการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคลากร
ผู้มีอำนาจและมีทรัพยากรมากที่สุดในชุมชน ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน ประธานและ
คณะกรรมการโรงเรียน เจ้าอาวาสและหัวหน้าโครงการ

1.1 บทบาทที่แสดงในการมีส่วนร่วม ได้แก่ ริเริ่มงาน คิดงาน
ร่วมดำเนินการร่วม สนับสนุน ร่วมงาน ร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ร่วมแสดงความคิดเห็น
อย่างหนักแน่นจริงจัง มีอำนาจตัดสินใจที่เปลี่ยนแปลงกิจกรรมที่ดำเนินงานได้

1.2 คุณสมบัติของผู้มีส่วนร่วม ได้แก่ มีอำนาจตามระบบราชการ
มีบารมีได้รับการยอมรับในชุมชน มีทรัพยากรมาก เช่น มีความรู้และมีรายได้มีเงิน

2. การมีส่วนร่วมเป็นบางส่วน เป็นแบบแผนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีอำนาจ
และทรัพยากรปานกลางในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มคณะครู คณะกรรมการโรงเรียน
กิจกรรมที่มีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมตามประเพณี การประชุมต่าง ๆ และการปรับปรุงอาคาร
สถานที่

2.1 บทบาทที่แสดงในการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมงาน ร่วมมือ ร่วมสนับสนุน
ร่วม ริเริ่มงาน ริเริ่มกิจกรรม บริจาคเงิน สิ่งของเป็นผู้ร่วมดำเนินการ แสดงความคิดเห็นอย่าง
มั่นใจ มีอำนาจในตัดสินใจบ้าง

2.2 คุณสมบัติของผู้มีส่วนร่วม ได้แก่ เป็นคณะทำงานของผู้มีอำนาจในการ
ปกครอง มีความรู้ ต้องการงานเพื่อชุมชน

3. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ เป็นแบบแผนการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่ไม่มี
อำนาจและทรัพยากรในชุมชน ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนทั่วไป โดยกิจกรรมที่มี
ส่วนร่วมคือ กิจกรรมของโรงเรียน งานตามประเพณี งานพิเศษและการประชุม บทบาทที่
แสดงในการมีส่วนร่วม ได้แก่ เป็นผู้มาร่วมงาน เป็นผู้ให้ความร่วมมือ เป็นผู้ให้การสนับสนุน
บริจาคเงินและสิ่งของร่วมดำเนินการและแสดงความคิดเห็นบ้างไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

ระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับว่าได้ผลใน
เชิงปฏิบัติมากมี 4 แบบ ดังนี้ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2542 : 15 – 17)

1. ระบบการปรึกษาหารือ เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มี
ส่วนร่วมปฏิบัติงานในรูปคณะกรรมการต่าง ๆ รูปแบบนี้เป็นการกระจายอำนาจจากการบริหาร
และการตัดสินใจให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

2. ระบบกลุ่มคุณภาพ เป็นการบริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วม
ในรูปกลุ่มทำงาน ระบบคุณภาพแบบนี้เหมาะสำหรับใช้กับพนักงานระดับปฏิบัติหรือระดับ
หัวหน้างานเป็นการฝึกฝนและเปิดโอกาสให้ทำงานร่วมกันเพื่อค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา หา
สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. ระบบข้อเสนอแนะ. หลักการปฏิบัติทุกคนได้กรอกแบบแสดงความคิดเห็นตามที่กำหนดและมีคณะกรรมการพิจารณาข้อเสนอแนะตามแบบฟอร์มที่กำหนดหากมีข้อเสนอแนะใดที่ดีและนำไปปฏิบัติจะได้รับรางวัลตอบแทนแก่ผู้เสนอความคิดเห็น

4. ระบบส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการและรู้สึกผูกพันในการปฏิบัติงาน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

สรุปได้ว่า การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารเป็นบุคลากรที่สำคัญที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานส่วนระดับของการมีส่วนร่วมจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของผู้ร่วมงานและความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ของผู้บริหาร และการเลือกใช้ระบบการบริหารงาน

ข้อดีของการมีส่วนร่วม

จันทรานี สงวนนาม (2544 : 71) ได้กล่าวถึงข้อดีของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. ก่อให้เกิดความสามัคคีระหว่างผู้บริหารและผู้ร่วมงานทุกระดับในองค์กร
2. ลดความขัดแย้งในการทำงานและเพิ่มความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น
3. สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน
4. ช่วยให้ผู้ร่วมงานมีสุขภาพจิตดี ทุกคนมีงานทำ
5. สร้างความเป็นประชาธิปไตยในองค์กร
6. ลดค่าใช้จ่ายและใช้ทรัพยากรอย่างทะนุถนอม
7. ช่วยให้การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
8. ช่วยให้พนักงานเกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้ลดความขัดแย้งในการทำงานเพิ่มความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานช่วยให้ผู้ร่วมงานมีสุขภาพจิตดีและสร้างความเป็นประชาธิปไตยในองค์กรและช่วยให้การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ข้อจำกัดและอุปสรรคของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

จันทรานี สงวนนาม (2544 : 71) สรุปว่า การที่ผู้บริหารจะนำการบริหารในรูปแบบนี้มาใช้ควรระมัดระวังถึงข้อจำกัดของการให้กลุ่มมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเพราะอาจทำให้เกิดกลุ่มอิทธิพลขึ้นได้และก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน ความรับผิดชอบและการกระทำของกลุ่มไม่มีหลักประกันอันใดแน่ชัด เพราะทุกอย่างขึ้นอยู่กับมติของกลุ่ม

กลุ่มผู้บริหารควรคำนึงถึงผลได้ผลเสีย เช่น ค่าใช้จ่าย เวลา ปัญหา และสถานการณ์ การกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เป็นต้น จึงควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนจะให้กลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สมยศ นาวิการ (2545 : 25 – 26) ได้กล่าวถึงอุปสรรคของการใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมแบบมีประสิทธิภาพว่า อุปสรรคเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นกับหลาย ๆ ปัจจัยดังต่อไปนี้ คือ อุปสรรคทางด้านองค์การ การขาดบรรยากาศสนับสนุน การขาดระบบการให้รางวัลในการมีส่วนร่วม นอกเหนือจากอุปสรรคทางด้านองค์การดังกล่าวแล้วนั้น อุปสรรคบางอย่างขึ้นอยู่กับตัว ของผู้บริหารเองที่ขัดขวางการใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม เช่น ความไม่เข้าใจ การขาดความมั่นคง หรือความกลัวที่จะสูญเสียอำนาจการบริหารไป เป็นต้น ในส่วนอุปสรรคผู้ได้บังคับบัญชา นั้นอาจเกิดขึ้นจากการขาดความสามารถ ขาดความต้องการ การไม่รู้ว่าถูกคาดหวังให้มีส่วนร่วมและ ความกลัว นอกเหนือจากนี้ยังมีอุปสรรคทางด้านสถานการณ์ที่ต้องขึ้นอยู่กับข้อจำกัดในด้านเวลา งานและอิทธิพลทางด้านสภาพแวดล้อม

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมควรใช้อย่างระมัดระวังถึงข้อจำกัดของการให้กลุ่มมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจเพราะอาจทำให้เกิดกลุ่มอิทธิพลขึ้น และ ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันเพราะอุปสรรคอาจเกิดขึ้นกับหลาย ๆ ปัจจัยดังนี้คือ ด้านองค์การ การขาดบรรยากาศสนับสนุน การขาดระบบการให้รางวัลในการมีส่วนร่วม นอกเหนือจากนี้ยังมี อุปสรรคทางด้านสถานการณ์ที่ต้องขึ้นอยู่กับข้อจำกัดในด้านเวลา งานและอิทธิพลทางด้าน สภาพแวดล้อม

บริษัทโรงเรียนหนองพอกวิทยายน

1. ประวัติโรงเรียนหนองพอกวิทยายน

โรงเรียนหนองพอกวิทยายน ตั้งอยู่ที่บ้านหนองพอก หมู่ที่ 2 ตำบลสะอาดไชยศรี อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ รหัสไปรษณีย์ 46000 อยู่ห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ 28 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอดอนจาน 2.5 กิโลเมตร

โรงเรียนหนองพอกวิทยายนก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2469 โดยนายอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ขณะนั้นเป็นผู้ก่อตั้งโดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลม่วงนา” (วัดบ้านหนองพอก) ซึ่งมีนักเรียนจากบ้านหนองพอกและบ้านสะอาดไชยศรีมาเรียนร่วมกันเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และย้ายมาอยู่ที่โรงเรียนปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. 2489 ซึ่งได้รับบริจาคที่ดินจากชาวบ้านหนองพอกจำนวน 25 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา โดยปลูกสร้าง อาคารเรียนแบบ ป.1 และได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนหนองพอกวิทยายน”

โรงเรียนหนองพอกวิทยายน ตั้งอยู่บ้านหนองพอก หมู่ที่ 2 ตำบลสะอาดไชยศรี อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนเปิดให้บริการจัดการศึกษาระดับก่อน ประถมศึกษา ชั้นอนุบาล 1 ชั้นอนุบาล 2 และการศึกษาภาคบังคับตามหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พ.ศ. 2551 เป็น 2 ช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 1 (ป. 1 – ป. 3) และช่วงชั้นที่ 2 (ป. 4 – ป.6) และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองพอกวิทยายน เป็น โรงเรียนขยายโอกาส มีเนื้อที่ 25 ไร่ 1 งาน 37 ตารางวา เขตพื้นที่ให้บริการ คือ บ้านหนองพอก หมู่ที่ 1,2 และบ้านโนนกกโพธิ์หมู่ที่ 6

2. ข้อมูลด้านอาคารสถานที่

โรงเรียนหนองพอกวิทยายน มีอาคารเรียนและอาคารประกอบ ดังต่อไปนี้

2.1 อาคารเรียน จำนวน 3 หลัง 16 ห้องเรียน และห้องพิเศษ

2.2 อาคารประกอบ

2.2.1 อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง

2.2.2 ห้องน้ำ ห้องส้วม 3 หลัง 8 ห้อง

2.2.3 ศาลาอำนวยการ 1 หลัง (สร้างเอง)

2.2.4 ห้องครัว และ ห้องเก็บของ 1 หลัง

2.3 สนามกีฬา และสถานที่จัดกิจกรรม

2.3.1 สนามกีฬา ฟุตบอล วอลเลย์บอล เซปักตะกร้อ และกรีฑา

2.3.2 ลานอเนกประสงค์

2.3.3 แปลงปลูกผักสวนครัว

2.3.4 สวนหย่อมหน้าอาคารเรียนทุกหลัง

2.4 รายละเอียดเกี่ยวกับผู้บริหาร ครู บุคลากร มีดังนี้

2.4.1 ผู้บริหารโรงเรียน ชื่อ- สกุล นายธีระพงษ์ ลาภบุญเรืองวุฒิการศึกษา สูงสุดปริญญาโทสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา ดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนนี้ตั้งแต่ วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน

2.4.2 จำนวนครูผู้สอน (ข้าราชการ) 15 คน

2.4.3 พนักงานราชการ 2 คน

3. สภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา

3.1 ข้อมูลสภาพชุมชนโดยรวม

สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลักษณะดินเป็นดินปนทราย ไม่มีระบบชลประทานและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งทุกปี แหล่งน้ำที่สำคัญ คือ หนองพอก พื้นที่ประมาณ 50ไร่ เป็นที่สาธารณะประโยชน์ มีประชากรประมาณ 3,560 คน เป็นเขตพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดไชยศรี อาชีพหลักของชุมชน คือ อาชีพการเกษตรกรรม ทำนา-ทำไร่ (มันสำปะหลัง, อ้อย) 288ครัวเรือน รั้งจ้างทั่วไป 82 ครัวเรือน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ ประเพณีบุญบั้งไฟ บวงสรวงปู่ตา สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ภาษาถิ่นที่ใช้ในท้องถิ่น คือ ภาษาอีสาน และภาษาไทย

3.2 ด้านภูมิศาสตร์

ปัจจุบันโรงเรียนหนองพอกวิทยายน ตั้งอยู่บ้านหนองพอก หมู่ที่ 2 ตำบลสะอาดไชยศรี อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากอำเภอดอนจานประมาณ 2.5 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 28 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ ลักษณะดินเป็นดินปนทราย

3.3 ด้านการปกครอง

สภาพทั่วไปในชุมชน หมู่บ้านหนองพอกแบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1,2 และหมู่ที่ 6 ตั้งอยู่ในเขตบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดไชยศรี อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.4 ด้านเศรษฐกิจ

ประชากรของหมู่บ้านหนองพอก หมู่ที่ 1,2 และหมู่ที่ 6 ส่วนมากทำอาชีพ ทำนา 60% อาชีพรับจ้างทั่วไป 30% อาชีพรับราชการ 10% การดำรงชีวิตของชุมชนเป็นแบบเรียบง่ายฐานะปานกลาง-ยากจน

3.5 ด้านสังคม

หมู่บ้านหนองพอกทั้ง 3 หมู่บ้าน มีเส้นทางคมนาคมอยู่เกณฑ์ดี มีถนนลาดยางและถนนคอนกรีตรอบหมู่บ้าน สะดวกสบายในการเดินทางไปติดต่อประสานงาน และการติดต่อซื้อขายสินค้าด้านการเกษตรและอื่น ๆ การรับข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ รวดเร็วทันเหตุการณ์ไม่ล่าช้าการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นไปอย่างเรียบง่าย และเป็นแบบสังคมชนบท มีการรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามแบบอีสาน

1. ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลักคือ ทำนา ทำไร่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อปี 20,000 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 3 คน

2. โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียนหนองพอกวิทยายน ตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน หนองพอกหมู่ 1,2,6 ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ผู้นำชุมชน มีลักษณะเด่นของชุมชน ภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่เด่นที่สุด เกี่ยวกับกลุ่มงานจักสานไม้ไผ่และ กลุ่มทอผ้าฝ้ายจากสีย้อมตามธรรมชาติ และการทอเสื้อจากต้นกก ซึ่งเป็นอาชีพเสริมที่เพิ่มรายได้และเป็นของใช้ในครัวเรือน ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ครูนำนักเรียนไปศึกษาบ่อย ๆ ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาดในชุมชน หมู่ที่ 1,2,6 วัดอนงค์าศรี , วัดใหม่เทพสถิตย์วาราราม, หนองพอก และอื่น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

มีมี สัจจกมล (2548 : 89-90) วิจัยเรื่องความพึงพอใจของครูและนักเรียนต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านกายภาพของโรงเรียนหอวังกรุงเทพมหานครกลุ่มตัวอย่างคือครูและนักเรียนโรงเรียนหอวังจำนวน 580 คนผลการวิจัยพบว่าครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านกายภาพอยู่ในระดับมากโดยอันดับแรกคือด้านสภาพอาคารหอประชุม อันดับสองคือด้านสภาพบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและด้านห้องสมุดอันดับสี่คือด้านสภาพสหกรณ์ของโรงเรียนอันดับห้าคือด้านสภาพศูนย์การเรียนรู้อันดับหกคือด้านสภาพโรงอาหารและอันดับสุดท้ายคือด้านสภาพห้องน้ำห้องส้วม

อรุณชัย กัมตภา (2548 : 92 – 93) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอลำทะเมนชัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรีเขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอลำทะเมนชัย เขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 2 สรุปได้ว่า ในภาพรวมครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอลำทะเมนชัย เขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 2 อยู่ในระดับมาก โดยมีรายละเอียดผลการวิจัยในด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการ และด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ สรุปได้ว่า

1. ในด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ครูมีความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา ในระดับมาก โดยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในเรื่องมีสนามกีฬาเพื่อ การออกกำลังกาย

เพียงพอ ใช้ประโยชน์ได้ทุกฤดูกาล พื้นที่เรียบสะอาด ไม่มีเศษกระจก กระเบื้อง หิน และเศษไม้ อาคารมีความมั่นคงแข็งแรงและปลอดภัย และมีการจัดตกแต่งอาคารเรียนสะอาด เรียบร้อย สวยงาม

2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการ ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษาในระดับมาก โดยมีความ คิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในเรื่องให้การยกย่องชมเชยเมื่อนักเรียนทำดี ครูให้ความรักความเมตตา เข้าใจ และเห็นใจนักเรียน และส่งเสริมให้นักเรียนคิดและทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่ม

3. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา ในระดับมาก โดยมีความ คิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในเรื่องบุคลากรในโรงเรียนมีการ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เต็มใจใน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน บุคลากรมีส่วนร่วมใน การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมใน การ จัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

โกวิท มัชฌิมา (2550 : 81-83) ได้ศึกษาวิจัยการจัดสภาพแวดล้อมของ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมใน สถานศึกษามีผลรวมอยู่ในระดับมาก ครูผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อการจัดสภาพแวดล้อมในระดับ มาก สถานศึกษาทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีการจัดสภาพแวดล้อมโดยรวมในระดับมากการจัด สภาพแวดล้อมทางวิชาการจัดได้ดีกว่าด้านอื่นๆ ส่วนด้านที่มีการจัดสภาพแวดล้อมได้น้อยกว่าด้าน อื่น ๆ คือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทั้งนี้เห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพได้แก่ สภาพที่ เป็นวัตถุ อาคารเรียน ห้องเรียน อาคารประกอบ และอื่น ๆ ต้องได้รับการปรับปรุงให้มี สภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

นงคราญ จันทร์วงษ์ (2551 : 68) ได้ศึกษาวิจัยสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ในโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดโน) สังกัดเทศบาลนครสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า การเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดโน) เทศบาลนคร สมุทรปราการจังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามเพศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ การเปรียบเทียบสภาพแวดล้อม และบรรยากาศในโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดโน) เทศบาลนคร สมุทรปราการ จำแนกตามระดับชั้น แตกต่างกันอย่างไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติ

เลิศศักดิ์ คำปลิว (2551 : 99 – 100) ได้ศึกษาวิจัยการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อ การเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 การจัด สภาพแวดล้อมโดยรวมแล้วอยู่ในระดับมาก สามารถนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการ

บริหารงานเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้กับครูและนักเรียนได้ชัดเจนมากขึ้น ในด้านเนื้อหาวิชาควรมีการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับรายละเอียดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรในท้องถิ่นมาปรับใช้ ในด้านการเรียนการสอนครูควรนำสื่อและเทคโนโลยีการเรียนที่ทันสมัยมาใช้ในการสอนให้มากยิ่งขึ้น บุคลากรควรมีการพัฒนาตนเองโดยการอบรมหรือศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

สรสันทน์ ศรีประจักษ์ (2551 : 101-102) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาตามการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานครผลการวิจัยพบว่าสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมี 3 ลักษณะ คือ 1. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพหมายถึงสภาพแวดล้อมทางวัตถุได้แก่บริเวณโรงเรียนอาคารเรียนห้องเรียนหรือองค์ประกอบอื่นๆวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนระบบแสงสว่างและการถ่ายเทอากาศ 2. สภาพแวดล้อมด้านวิชาการหมายถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน อันจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ความรู้และประสบการณ์ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู อาจารย์กับนักเรียน 3. สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการหมายถึงบรรยากาศสภาพ การดำเนินการใดๆที่จะทำให้การปฏิบัติงานสำเร็จด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรใน โรงเรียนในลักษณะของการส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคลากรโรงเรียนได้แก่ผู้บริหารกับครู ครูกับครู ครูกับบุคลากรที่ทำงานต่างๆในโรงเรียนและกับบุคคลภายนอกที่มาเยือน

พรรณี เสียงบุญ (2553 : 120) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนบ้านหนองหัวคู อำเภอนาดูน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 3 เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการดำเนินงานเพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยสามารถดำเนินการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านวิชาการหรือห้องสมุด ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านสนับสนุนด้านวิชาการหรือด้านธรรมชาติ คือ สวนป่านานาพันธุ์ สวนเกษตรพอเพียง การ ดำเนินการปัญหาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนตามกรอบการวิจัยโดยการคิดหา วิธีการปรับปรุงสภาพแวดล้อม จัดบรรยากาศที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจ จากผลการ พัฒนาทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนได้อย่างเป็นระบบทำให้นักเรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัยมากขึ้น สภาพแวดล้อมได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบนักเรียนมีความพึงพอใจในบรรยากาศการเรียน การสอนดีขึ้น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขสถานศึกษาดำเนินการส่งเสริมสนับสนุน ให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียนการสอน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข เต็มศักยภาพและมี ลักษณะนิสัยที่ดีงาม

จิรายุทธ คุณสืบพงษ์พันธ์ (2554 : 60) ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนพงศ์ศิริวิทยา จังหวัดชลบุรี พบว่า ความพึงพอใจที่มีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากโรงเรียนได้มีการพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา นักเรียนจึงเกิดความพึงพอใจและส่งผลถึงจุดความสนใจกระตุ้นให้นักเรียนออกมาเรียนหนังสือ เนื่องจากโรงเรียนมีสภาพและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ต่อนักเรียน

สุกฤษฎี อัญบุตร (2554 : 79-81) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนหลักขั้นต้นของกองทัพอากาศ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสังคม กลุ่มเพื่อน รองลงมาได้แก่ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหารจัดการ และด้านกายภาพ ตามลำดับ

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา จำแนกตามประเภทของบุคคล พบว่า บุคลากร และนักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา เมื่อจำแนกตามประเภทของบุคคล พบว่าไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน และเมื่อจำแนกตามประเภทของโรงเรียนในภาพรวม พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการบริหารจัดการ และด้านการเรียนการสอน แต่ด้านสังคมกลุ่มเพื่อนไม่มีความแตกต่างกัน

ไกรสร แก้วฝ่าย (2556 : 118 -119) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านนากอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน มีผลการพัฒนาสภาพแวดล้อมดังนี้

1.1 ด้านอาคารสถานที่ ผลจากการพัฒนาพบว่า บริเวณนอกห้องเรียนมีสภาพแวดล้อมที่สะอาดมากยิ่งขึ้น ไม่มีขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่ก่อกวนสภาพแวดล้อมมีความสวยงามเป็นระเบียบและมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาดีขึ้นกว่าเดิม มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียน

1.2 ด้านความปลอดภัย ผลจากการพัฒนาพบว่า สภาพแวดล้อมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดวางสิ่งของมีความปลอดภัย อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เมื่อ

ใช้แล้วเก็บเข้าที่เป็นระเบียบ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปมีความปลอดภัยในการเล่นและทำกิจกรรมของนักเรียน

1.3 ด้านสุขภาพอนามัยของโรงเรียน ผลการพัฒนาพบว่า ทางโรงเรียนได้มีการจัดที่ทิ้งขยะให้เป็นสัดส่วนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีเตาเผากำจัดขยะที่ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะ จากผลการวิจัยการพัฒนาสภาพแวดล้อม ได้มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ควรสร้างจิตสำนึกและสร้างความตระหนักให้กับครูและนักเรียนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.2 ควรส่งเสริมการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนได้เป็นอย่างดีดี ดังนั้นจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้ มีความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง จากสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

2.3 โรงเรียนควรได้ดำเนินการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและพัฒนาสภาพแวดล้อมในด้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยความสุข

2.4 โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของโรงเรียน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

โครบาย (Crosby 2002 : 212-Abstract) ได้ทำการศึกษาแบบหนึ่งเข้ามาใช้ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของการเรียนภาษาที่อาศัยเว็บเป็นฐานสำหรับการศึกษาระดับโลก โดยเสนอรูปแบบหนึ่งสำหรับการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อาศัยเว็บเป็นฐาน สำหรับการสอนและการเรียนรู้ภาษาทางไกล รูปแบบนั้นได้รวมปัจจัยต่าง ๆ เข้าด้วยกันซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมดังกล่าว และลงรายการส่วนประกอบพื้นฐาน ผลการศึกษาพบว่า จากสาขาวิชาต่าง ๆ ที่จะร่วมมือกันปฏิบัติในเรื่องการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนภาษา สภาพแวดล้อมการเรียนภาษาที่พัฒนาขึ้นครั้งนี้ให้หน้าที่ ทั้งสนับสนุนการดำเนินงานชั้นเรียนตามปกติและได้ประโยชน์จากเว็ลด์ไวด์เว็บ ที่จะให้โอกาสมากขึ้นในการสอนและการเรียนภาษาที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เมื่อบูรณาการเข้ากับรูปแบบการสอนจำเพาะสำหรับการเรียนภาษานี้แล้ว สภาพแวดล้อมการเรียน พบว่า เป็นวิธีการที่เป็นเอกภาพสำหรับระบบการเรียนรู้ในเรื่องพื้นฐานการสอน การศึกษาครั้งนี้ได้อธิบายการศึกษาภาคสนามในชั้นเรียนวิชาภาษาจีนซึ่งใช้แบบที่พัฒนาขึ้นแล้วนี้

ผลการศึกษากภาพสนาม พบว่า ให้ทั้งความเข้าใจในวิธีการที่นักศึกษาและผู้สอนให้สภาพแวดล้อมแบบร่วมมือกันปฏิบัติที่อาศัยเว็บเป็นฐาน

กรีนวูด (Greenwood 2002 : 2110- Abstract) ได้ศึกษา การรับรู้ของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 6 ซึ่งประสบความสำเร็จทางการเรียนมากที่สุดและน้อยที่สุด เกี่ยวกับวิธีการที่นักเรียนรับรู้สภาพแวดล้อมของชั้นเรียนของตน และปัจจัยต่าง ๆ ภายในชั้นเรียนที่เพิ่มหรือขัดขวางการเรียนรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมในการศึกษาคั้งนี้บ่งชี้ว่า มีความไม่เหมาะสมกันอย่างมีนัยสำคัญในวิธีการที่นักเรียนผู้ประสบความสำเร็จทางการเรียนมากที่สุดรับรู้สภาพแวดล้อมชั้นของตนว่าเป็นการรวมกันมากขึ้นและมุ่งเน้นงานมากขึ้นทั้ง ๆ ที่มีความแตกต่างในด้านมิตรภาพ และการสนับสนุนที่กลุ่มตัวอย่างรับรู้แต่นักเรียนทั้งสองกลุ่มก็สามารถใช้ตัวอย่างวิธีการสอนและสภาพงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งปริทัศน์ไว้จากสาขาการศึกษา จิตวิทยาและธุรกิจเกี่ยวกับสภาพต่าง ๆ ที่เหมาะสมจะเพิ่มการเรียนรู้ขึ้น ข้อชี้แนะที่สำคัญของการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ ครูต้องการจะ 1) สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่เอาใจใส่และสนับสนุนได้กับนักเรียนทุกคน 2) สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยไม่มีการขู่เข็ญที่ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เป็นการแข่งขันน้อยลง และนักเรียนได้รับการสนับสนุนให้สร้างความสัมพันธ์กันและกันที่สนับสนุนได้ 3) จัดให้นักเรียนมีงานที่น่าสนใจและท้าทายซึ่งทำให้นักเรียนได้ทำในขณะที่สนับสนุนและกระตุ้นความพยายามของนักเรียน 4) พัฒนาแหล่งสะสมความรู้ขนาดใหญ่เกี่ยวกับวิธีการสอนที่มีประสิทธิผลเพื่อให้ตรงกับความต้องการการเรียนรู้ที่หลากหลายของห้องเรียนที่ชัดเจนซึ่งทั้งสองกลุ่มรับรู้ว่ามีหรือขัดขวางการเรียนรู้ของตน การศึกษายังได้รวมถึงข้อเสนอแนะของนักเรียนสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเพิ่มการเรียนรู้ของพวกเขาขึ้นด้วย ข้อค้นพบในการศึกษาคั้งนี้ตรงกับนักเรียน 5) รักษาฐานความรู้ให้เป็นปัจจุบัน 6) ถามและฟังนักเรียนเพื่อให้เข้าใจวิธีการที่นักเรียนเรียนได้ดีที่สุด และ 7) หาประสบการณ์ทางวิชาชีพที่จะช่วยให้นักเรียนสะท้อนให้เห็นวิธีการที่จะสามารถปรับปรุงการปฏิบัติของงาน

ลุย (Leung 2002 : 2939- Abstract) ได้ศึกษาผลกระทบของสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีต่อองค์กรโรงเรียนและพยายามหาข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีต่อสุขอนามัยขององค์กรโรงเรียนการเก็บข้อมูลเก็บรวบรวมจากครูจำนวน 1,199 คน ในโรงเรียนประถมศึกษาที่ได้รับการช่วยเหลือ จำนวน 49 โรงเรียน จากแนวคิดข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมโรงเรียนหลังการวิเคราะห์ปัจจัยแล้ว ปัจจัยข้อจำกัดภายนอก 8 ปัจจัย เดิมซ้ำซ้อนกันเหลือเพียง 5 ปัจจัย คือนโยบายการให้ทุนอุดหนุน ค่านิยม ประชากรศาสตร์ และสิ่งที่เข้ามาใหม่สำหรับเครื่องมือวัดอนามัยองค์กรโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาฉบับใหม่ หลังวิเคราะห์ปัจจัยแล้วด้านสุขอนามัยของโรงเรียนเดิมที่มี 7 ด้าน ได้พัฒนาขึ้นมาเป็น 8 ด้าน คือขอบเขตการขยายภาวะผู้นำของเพื่อนร่วมงาน การสนับสนุนทางทรัพยากร ความเข้มแข็งทางนวัตกรรม ครูสัมพันธ์

ขวัญและกำลังใจของบุคลากร การเรียนรู้ที่ปรับตัวได้และการเน้นทางวิชาการ ผลการศึกษาครั้งนี้ สนับสนุนข้อโต้แย้งที่ว่าข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมภายนอก ส่งผลต่อสุขอนามัยขององค์กรโรงเรียน ผลของปัจจัยข้อจำกัดภายนอกที่มีต่อสุขภาพอนามัยขององค์กรโรงเรียน เรียงตามลำดับอำนาจ พยากรณ์ที่มีนัยสำคัญเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ นโยบายการให้ทุนอุดหนุน ค่านิยมและ ประชากรศาสตร์ และผลการสนับสนุนสมมุติฐานที่ว่าโรงเรียนที่มีสุขอนามัยดี รับรู้ข้อจำกัดว่ามี น้อยส่วนโรงเรียนที่มีสุขอนามัยไม่ดีรับรู้ข้อจำกัดว่ามีมาก

บลาบอยล็คเคเลอร์ (Brayboy-Locklear 2003 : 1158- Abstract) ได้ศึกษา อิทธิพลของแรงจูงใจของสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่มีต่อการปรับปรุงผลการเรียนนักเรียนเชื้อสายอเมริกันจากโรงเรียนในรัฐแคลิฟอร์เนียโดยยึดกรอบความคิดจาก Resiliency Theory ของ Henderson and Milstein (2000 : 179) เนื่องจากนักเรียนกลุ่มดังกล่าวมีผลการเรียนล่าช้าหลัง กว่านักเรียนกลุ่มอื่นโดยเลือกศึกษากับนักเรียนทั้งสอง นักศึกษาจำนวน 50 คน จากสามโรงเรียน การเก็บข้อมูลใช้แบบทดสอบวัดความสามารถทางคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษและแบบวัด แรงจูงใจสำหรับนักเรียนให้ดีที่สุดและใช้การสัมภาษณ์ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่ได้คะแนน ผ่านเกณฑ์คณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษกับนักเรียนที่ได้ผ่านเกณฑ์มีคะแนนแรงจูงใจในการเรียน ให้ดีที่สุดแตกต่างกันและจากการสัมภาษณ์ก็ได้ผลอย่างเดียวกันดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมของ โรงเรียนให้มีความเอื้ออาทรและมีการสื่อสารความคาดหวังที่ดีต่อนักเรียนจะเพิ่มโอกาสให้ นักเรียนมีโอกาสกลับตัวกลับมาเรียนให้ดีขึ้น

เอ็ดวาร์ด (Edwards 2006 : 1278- Abstract) ได้ศึกษาความพร้อมของโรงเรียน และความสำเร็จของนักเรียนมุมมองของนักเรียนต่อความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเรียนในเมือง และแรงจูงใจของนักเรียนในสถานศึกษาที่มีความพร้อมเพื่อให้เข้าถึงระดับความเข้าใจที่ขึ้นกับเจตคติของนักเรียนที่เรียนในเมืองความคิดรวบยอดและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสภาพสุขภาพที่พวกเขาได้เรียนรู้ได้รับความรู้ความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างเงื่อนไขของโรงเรียนที่เรียนอยู่และ แรงจูงใจของนักเรียนการกระทำและความสำเร็จการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มนักเรียนที่เรียนในเมืองนี้สัมพันธ์กับคุณภาพการสอนและในสภาพแวดล้อมทางการศึกษาซึ่งเกิดขึ้นได้ตามเงื่อนไขของโรงเรียนที่เข้าร่วมการวิจัยนี้มีความเห็นว่าครูและผู้บริหารที่มีคุณภาพสูงอาจมีอยู่ในโรงเรียนอื่นและมีประสิทธิภาพในการดูแลโรงเรียนซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นของโรงเรียนในเรื่องความพร้อมของโรงเรียนที่เรียนอยู่และวุฒิการศึกษาต่อโรงเรียนที่เห็นคุณค่าการศึกษาและความมั่นคงในตัว of นักเรียน การศึกษาในเรื่องนี้จึงเป็นประโยชน์ต่อมาตรฐานความรับผิดชอบ และฝ่ายนิติบัญญัติมีคำสั่งให้เพิ่มคุณภาพการศึกษาที่จัดให้บริการแก่นักเรียนทั่วประเทศ

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของโรงเรียน มีผลโดยตรงต่อการจัดกิจกรรมการเรียน

การสอน และการเรียนรู้ของผู้เรียน การพัฒนาโรงเรียนนั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายโดยเฉพาะครู ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน และได้ร่วมปฏิบัติจริงในการพัฒนาโรงเรียนด้านสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดพัฒนาการเรียนรู้ และถ้าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเกิดอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภายในโรงเรียน ยิ่งจะทำให้เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และเพิ่มประสิทธิผลในการพัฒนาระบบการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญต่อการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY